

Medeni Yargılama Hukukunda Ses ve Görüntü Kaydı ile Yayın Yasağı: Dijital Çağda Bu Yasağın Uygulanabilirliği^(*)

**Prohibition on Audio and Video Recording and Live Streaming in
Civil Procedure Law: The Applicability of the Prohibition in the
Digital Age**

Cansu GÜLSEREN^()**

Öz:

Duruşmalarda ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı, ilk bakışta aleniyet ilkesinin bir istisnası olarak değerlendirilebilirse de gerçekte bu ilkeyi bertaraf eden bir sınırlama niteliği taşımamaktadır. Aksine söz konusu yasağın, aleniyetin uygulanması sırasında kişilik hakları, özel hayatın gizliliği ve yargılamanın saygınlığı gibi korunmaya değer menfaatlerle çatışmasını önlemeye yönelik bir denge mekanizmasıdır.

Türk hukukunda bu yasağın, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 153. maddesinde düzenlenmiş; ayrıca Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik ile e-duruşmalar bakımından da uygulanabilir hâle getirilmiştir. Ancak yargılamanın dijitalleşmesi, yasağın e-duruşmalarda ne ölçüde etkin biçimde uygulanabileceği sorusunu gündeme getirmiştir. Fiziki duruşma salonunda hâkimin doğrudan gözetimi altında denetlenebilen bu yasağın, e-duruşmalarda katılımcıların bulunduğu ortamın kontrol edilememesi ve üçüncü kişilerin müdahalesine açık yapı nedeniyle uygulama güçlükleri doğurduğu görülmektedir. E-duruşmaların yaygınlaşmasıyla birlikte yasağın ihlali ihtimali artmakta; bu durum delil güvenilirliği, tarafların usul güvenceleri ve aleniyet-gizlilik dengesi bakımından yeni riskler ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışma, HMK m. 153 ve ilgili Yönetmelik hükümleri çerçevesinde ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının amacı, kapsamı ve yaptırımlarını ortaya koymakta; e-duruşmaların yaygınlaşmasıyla birlikte ortaya çıkan denetim güçlükleri ve delil güvenliği sorunları bağlamında mevcut düzenlemenin etkinliğini eleştirel biçimde değerlendirmektedir. Bu çerçevede, dijital yargılama pratiğinin doğurduğu riskler karşısında mevcut normatif yapının yeterli olup olmadığı tartışılmakta ve kanun düzeyinde açık usulî güvenceler öngörülmesini gerektiren bir reform ihtiyacı temellendirilmektedir.

^(*) Araştırma Makalesi / *Research Article*
Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 29.12.2025 - Yayınlanmasının Kabul Edildiği Tarih: 28.04.2026
DOI: 10.58733/imhfd.1851034

Bu makaleye atıf için: Cansu Gülseren, 'Medeni Yargılama Hukukunda Ses ve Görüntü Kaydı ile Yayın Yasağı: Dijital Çağda Bu Yasağın Uygulanabilirliği' 2026 (11)2 *İMİHFD* 1965-2014

^(**) *Doktora Öğrencisi*, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Doktora Programı, İstanbul - Türkiye
E-posta: cansu.gulseren@std.medipol.edu.tr
Orcid: 0009-0002-7357-3144

Anahtar Kelimeler:

E-Duruşma, Ses ve Görüntü Kaydı ile Yayın Yasağı, HMK m. 153, Aleniyet İlkesi, Duruşma Denetimi.

Abstract:

The prohibition on recording and live-streaming sound and images during court hearings may, at first glance, appear to be an exception to the principle of openness. However, in fact, it does not constitute a limitation that negates this principle. On the contrary, the ban is a balancing mechanism designed to prevent conflicts with interests worthy of protection, such as personal rights, privacy, and the dignity of the hearings, when applying openness.

In Turkish law, this ban is regulated in Article 153 of the Code of Civil Procedure No. 6100, and its application is extended to e-hearings via the Regulation on the Conduct of Hearings by Means of Audio and Video Transmission in Civil Proceedings. However, the digitisation of hearings has raised the question of the extent to which the prohibition can be effectively enforced in e-hearings. It is evident that while this prohibition can be monitored under the direct supervision of the judge in a physical courtroom, implementation difficulties arise in e-hearings due to the inability to control the environment in which participants are located and the structural susceptibility to third-party interference. With the proliferation of e-hearings, the risk of violation of this prohibition increases. This situation poses new risks in terms of the reliability of evidence, procedural safeguards for the parties, and the balance between openness and confidentiality.

This study outlines the purpose, scope, and sanctions of the prohibition on audio and video recording and live-streaming under Article 153 of the Code of Civil Procedure and the relevant provisions of the Regulation. It critically assesses the effectiveness of the current regulation in light of monitoring difficulties and the security issues arising from the proliferation of e-hearings. In this context, it discusses whether the existing normative framework is adequate in the face of the risks posed by digital trial practices and substantiates the need for reform requiring explicit procedural safeguards at the legislative level.

Keywords:

E-Trial, Prohibition on Recording and Live-Streaming Sound and Images, Code of Civil Procedure art. 153, Principle of Openness, Supervision of Hearings.

Extended Summary:

The principle of openness is a fundamental procedural principle that ensures the transparency of judicial activities and their public scrutiny. Although the prohibition on audio and video recording and live-streaming of court hearings may at first glance appear to be an exception to the principle of openness, it does not, in fact, constitute a limitation that abolishes or renders the principle ineffective. On the contrary, the ban is a balancing mechanism designed to prevent conflicts between the application of openness and the protection of personal rights, privacy, the dignity of the trial, and guarantees of a fair trial. In this respect, the prohibition should not be seen as contrary to the principle of openness but as a complementary element that makes it functional.

In Turkish law, this ban is regulated in Article 153 of the Code of Civil Procedure No. 6100, and its application is extended to e-hearings via the Regulation on the Conduct of Hearings by Means of Audio and Video Transmission in Civil Proceedings. However, the digitisation of hearings has raised the question of the extent to which the prohibition can be effectively enforced in e-hearings. It is evident that while this prohibition can be monitored under the direct supervision of the judge in a physical courtroom, implementation difficulties arise in e-hearings due to the inability to control the environment in which participants are located and the structural susceptibility to third-party interference.

The possibility of secretly recording screens during e-hearings, sharing connection links with unauthorised persons, or simultaneously live-streaming the hearing to third parties facilitates a

violation of the prohibition. Such violations do not merely constitute disciplinary issues; they can directly affect the reliability of evidence, the freedom of witness statements, and the parties' freedom of expression. The possibility of recording or dissemination may lead the parties and witnesses to limit their statements, making it difficult to uncover the objective truth. In such an instance, the right to explanation and proof, which are of the elements of the right to a fair hearing, may be effectively weakened. It is also possible that new debates may also arise regarding the principle of equality of arms.

On the other hand, the scope of the prohibition should not be interpreted narrowly. The prohibition should be understood as a general area of protection covering not only members of the press, but also listeners in the physical courtroom, parties and interested parties participating remotely in the e-hearing, and all unauthorised third parties. The structural differences between physical hearings and e-hearings in terms of control tools directly affect the applicability of the prohibition. The fact that the tools related to the hearing order are essentially designed for the physical courtroom makes it difficult to achieve the same effect in e-hearings. The inability to directly monitor the environment in which participants are located, and the structural vulnerability to interference by third parties, increase the risk of secret recording and live-streaming. Particularly if links to hearings are made widely available, or if hearings are made available for live and unrestricted viewing, monitoring the prohibition will become nearly impossible. Under these conditions, attempting to enforce the prohibition solely through its current structure, which relies on disciplinary and penal sanctions, risks reducing the norm to a symbolic prohibition.

The study questions whether the current regulation is sufficient to address the risks posed by e-hearings. It argues that it is necessary to determine violations of the prohibition on recording and live-streaming, to establish the grounds for any interim decision on this matter, and to clearly define the procedural consequences of violations at the legislative level. It is imperative to clearly regulate the procedure to be followed by the judge when a suspicion of violation arises, how the violation will be detected, and that the decision to be issued in this regard be recorded in the minutes and made subject to review.

In this context, the study concludes that, without relinquishing the opportunities offered by e-hearings, the ban on audio and video recording must be restructured in line with the requirements of the digital age. It is imperative that the basic framework be clearly defined at the legislative level; that the procedural flow to be followed in the event of a violation, the obligations of the parties, and the judge's power of intervention be specified; and that the exceptions to the ban be limited within the framework of clear legal grounds and the principle of proportionality in order to preserve the effectiveness of the norm. Thus, the prohibition on audio and video recording and live-streaming can be understood not as an obstacle to the principle of openness, but as a functional safeguard that ensures a fair balance in e-hearings.

In conclusion, the prohibition on audio and video recording and live-streaming constitutes a dynamic area of regulation that warrants reconsideration in the digitalised civil trial process. The study explains the normative basis of the ban, systematically analyses the technical and procedural problems arising in the context of e-hearings, substantiates the need for clear regulations regarding the detection of violations and their procedural consequences, and aims to provide a normative perspective on evaluations of practice in this area.

GİRİŞ

Duruşmaların alenî biçimde yapılması, medeni yargılamanın ve Anayasa'nın temel güvencelerinden biridir. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Anayasası m. 141 hükmüyle “Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır.” denilmek suretiyle aleniyet ilkesi anayasal düzeyde güvence altına alınmıştır. Ancak son yıllarda yargılama faaliyetinin dijitalleşmesi, bu ilkenin uygulanma biçimini dönüştürmüştür; özellikle ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılmasına imkân tanıyan yasal ve teknik düzenlemeler, klasik duruşma pratiğinin sınırlarını yeniden tanımlamıştır. E-duruşmalar, yargılamanın mekândan bağımsız yürütülmesine olanak tanıyarak erişilebilirliği artırmakla birlikte, duruşma düzeninin sağlanması, kişisel verilerin korunması ve delillerin değerlendirilmesi bakımından yeni risk alanları doğurmuştur.

Bu tartışmaların merkezinde, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) m. 153'te yer alan ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının dijital ortamda nasıl uygulanacağı sorusu bulunmaktadır. Fiziki duruşma salonunda var sayılan doğrudan ve bütüncül denetim imkânı, e-duruşmalarda büyük ölçüde zayıflamaktadır. Katılımcıların bulunduğu ortamın tam olarak kontrol edilememesi ve teknik denetim yetersizlikleri, üçüncü kişilerin müdahalesi veya gizli kayıt alınması riskini artırmakta; bu durum yasağın fiili denetlenebilirliğini tartışmalı hâle getirmektedir.

Mevzuatta duruşmaların ses ve görüntü nakli yoluyla yapılmasına ilişkin düzenlemeler bulunmakla birlikte, Türk medeni usûl hukukunda bu yöntemin uygulamada, mevzuatta ve öğretide “e-duruşma” şeklinde kısaltılarak adlandırıldığı görülmektedir. Buna karşılık uluslararası hukukta ve yabancı mevzuatta aynı yöntemin ağırlıklı olarak “videokonferans” (İsviçre Federal Usûl Kanunu (sZPO) Art. 141a-1-Videokonferenz, Alman Medenî Usûl Kanunu (dZPO) § 128a Videoverhandlung) terimiyle ifade edilmektedir. Bu çalışma kapsamında, yalnızca uluslararası hukuk ve yabancı mevzuata ilişkin düzenlemelere değinilirken “videokonferans” terimi kullanılacak; Türk hukuku bakımından ise konuya yerleşik ve yaygın kullanımın sağladığı kavramsal açıklık nedeniyle “e-duruşma” kavramı tercih edilecektir.

Bu çalışma, medeni yargılama hukukunda ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının aleniyet ilkesi karşısındaki konumunu ve dijitalleşen yargılama pratiğinde uygulanabilirliğini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel problemi, fiziki duruşma esas alınarak kurgulanan mevcut normatif çerçevenin e-duruşmalar bakımından ortaya çıkan denetim güçlükleri, delil güvenilirliği sorunları ve usûl güvencelerine ilişkin riskler karşısında yeterli olup olmadığı;

değilse hangi yönlerden güncellenmesi gerektiğidir. Bu kapsamda yasağın kapsamı, amacı ve yaptırımları alenîyet ilkesiyle kurduğu denge çerçevesinde incelenmekte; dijital ortamda ortaya çıkan risklerin yargılamanın düzenine, delil değerlendirmesine ve tarafların usûl güvencelerine etkisi analiz edilmektedir. Ayrıca kayıt ve yayın yasağının ihlâlî hâlinde izlenecek usûl, ihlâl iddiasının tespitine ilişkin süreç, verilecek ara kararın gerekçelendirilmesi ve ihlâlî delil güvenilirliği üzerindeki etkisi ve tarafların usûl güvenceleri bakımından doğurabileceği sonuçlar ele alınmaktadır.

İnceleme üç ana bölüm altında yapılandırılmıştır. İlk bölümde, duruşmaların alenîyeti ilkesi ile bu ilkenin istisnaları ele alınmaktadır. İkinci bölümde, HMK m. 153 ve Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluya Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik (Yönetmelik) çerçevesinde ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının kapsamı, amacı, yaptırımları ve mukayeseli hukuktaki yeri incelenmektedir. Üçüncü ve son bölümde ise, fiziki duruşma ile e-duruşma arasındaki yapısal denetim farkları ortaya konularak, yasağın dijital çağda uygulanabilirliği analiz edilmekte; e-duruşmaların yaygınlaşması hâlinde doğabilecek riskler ile mevzuatın güncellenmesine yönelik reform ihtiyacı tartışılmaktadır. Bu çerçevede çalışma, dijitalleşen yargılama pratiğinde ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının korumayı hedeflediği anayasal ve usulî değerlerin hangi ölçüde güvence altına alınabildiğini ve mevcut düzenlemenin bu korumayı sürdürmek bakımından ne ölçüde yeterli olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

I. DURUŞMALARIN ALENİYETİ

A. Alenîyet İlkesinin Kapsamı

Alenîyet ilkesi¹, yargılamanın şeffaf, güvenilir ve denetlenebilir biçimde yürütülmesini teminat altına alan temel güvencelerden biridir². Farklı hukuk

¹ Alenîyet ilkesine ve doğrudan alenîyet (davanın tarafları dışında isteyen herkesin duruşmanın icra edildiği yerde fiziken bulunabilmesi dinamik alenîyet; davanın tarafları dışında isteyen herkesin hükmün bildirilmesi aşamasında duruşmanın icra edildiği yerde fiziken bulunabilme olanağı ise statik alenîyet) - dolaylı alenîyet (duruşmaların gazete, televizyon gibi medya araçlarıyla duyurulması) kavramlarına yönelik açıklamalar için bkz: Süha Tanrıver, *Medenî Usûl Hukuku* (6 Bs., Yetkin Yayınları 2024) 435; Murat Atalı, İbrahim Ermenek ve Ersin Erdoğan, *Medenî Usûl Hukuku* (7. Bs., Yetkin Yayınları 2024) 125 vd; Nesibe Kurt Konca, *Medenî Usûl Hukukunda Alenîyet İlkesi* (Adalet Yayınevi 2009) 173 vd; Sezin Aktepe Artık, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Medenî Usûl Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı* (Seçkin Yayıncılık 2014) 314 vd; Hakan Pekcanitez, 'Medenî Usûl Hukukunda Alenîyet İlkesi' iç Kemal Yazgan ve Tamer Doğan (edr), *Yargı Reformu 2000 Sempozyum* (İzmir Barosu Yayınları 2000) 408, 417 vd; İbrahim Aşık, 'Alman Hukukunda Dolaylı Alenîyete İlişkin Gelişmeler ve Düşünceler' (2017) 13 (38) *MIHDER* 718, 726 vd.

disiplinlerinde içerikleri değişiklik gösterebilen alenîyet ilkesi, yargılama huku-
ku bakımından yargılama faaliyetinin kural olarak herkesin erişimine açık bir
şekilde yürütülmesi anlamına gelir³. Bu ilkeye göre taraflar dışında kalan üçün-
cü kişilerin de duruşmalara katılabilmesi mümkündür⁴. Yargılamanın “*Türk
Milleti Adına*” yürütülmesi, alenîyet ilkesinin dayandığı temel unsurlardan biri-
ni oluşturmaktadır⁵.

Tarafların tahkikat ve yargılama süreçlerine dâhil olmasına imkân verilen⁶,
yargılamanın dışarıdan en görünür ve denetlenebilir parçası duruşmadır⁷. Du-
ruşmaların yürütülmesi aşamasında, medenî usûl hukukuna yön veren temel
ilkeler arasından özellikle hukuki dinlenilme hakkı ile alenîyet ve doğrudanlık
ilkeleri belirgin şekilde ortaya çıkar⁸. Duruşmaların alenî olarak yürütülmesine
ilişkin pek çok düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin ortak amacı, yar-

² Hakan Pekcanitez, *Medenî Usûl Hukuku* (16. Bs., İstanbul 2025) 2179; Kurt Konca (n 1) 23; Katarina Knol Radoja and Dinka Sago, ‘Transparency of Civil Proceedings in the Digital Age’ (2025) 9 *ECLIC* 429, 430.

³ AYM, B.N., 2014/14189, T. 25.10.2017, § 60. Alenîyet ilkesinin farklı hukuk dalları da dâhil olmak üzere detaylı tanımlamaları için bkz: Kurt Konca (n 1) 6 vd.

⁴ Pekcanitez, Alenîyet (n 1) 408; Günce Artantaş, ‘Duruşmanın Alenîyeti İlkesi ve Sınırlandırılması’ (2022) 71(1) *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 413,416; Pınar Çiftçi, ‘Özel Hayatın Korun-
ması Menfaati Kapsamında Medeni Yargılamada Alenîyet İlkesinin Sınırlandırılması’ (2018) 20 (2) *Do-
kuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 159, 163; Volker Epping and Christian Hillgruber
(Hrsg), BeckOK Grundgesetz (63. Aufl., C H Beck 2025) GOBT § 19, Rn. 2; Stefan Neumann ‘Allge-
meines und Verfahrensgrundsätze’ in Ulrich Karpenstein, Markus Tobias Kotzur, Johann Justus Vasel,
(eds), *Handbuch Rechtsschutz in der Europäischen Union* (4. Aufl., C H Beck 2024), Rn. 19; Knol Ra-
doja and Sago (n 2) 431; Kurt Konca (n 1) 11; Aktepe Artık (n 1) 305.

⁵ Yargılamada alenîyet kavramı yalnızca duruşmaların halka açık şekilde yapılmasını değil, yargı faaliye-
tinin bütünüyle kamu denetimine açık olmasını ifade eder. Zira yargılamanın “millet adına” yürütülmesi,
verilen kararların doğruluğunun ve adalete uygunluğunun toplum tarafından gözlemlenebilmesini gerekli-
kılar. Bu nedenle, geniş anlamda alenîyet; yargılamanın tümünün dış gözleme elverişli olmasını kapsar-
ken, duruşmanın herkese açık gerçekleştirilmesi ise bu ilkenin dar anlamdaki görünümünü oluşturur ve
geniş alenîyetin sağlanmasına hizmet eden tamamlayıcı bir unsur niteliğindedir. Ejder Yılmaz, *Hukuk
Muhakemeleri Kanunu Şerhi* (4. Bs., Yetkin Yayınları 2021) 1130. Genişletilmiş alenîyete ilişkin ayrıntı-
lı açıklamalar için bkz: Kurt Konca (n 1) 166 vd.

⁶ Wiśniewski T, ‘On Some of the Theoretical and Practical Problems Accompanying Remote Hearings in
the Light of a Fair Civil Trial’ (2023) *Krytyka Prawa* 58, 64; Özkes, Pekcanitez Usûl (n 2) 2158; Seda
Gayretli Aydın, ‘Medeni Yargılama Hukukunda Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşmaya Katılma’ iç
Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan (2017) 19 *DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 2101, 2121-2122. Celse ve du-
ruşma kavramları birbirinden farklıdır. Oturum yani celse, ön inceleme, tahkikat ve sözlü yargılama
aşamalarının icra edilebilmesi için belirlenen zaman kesitidir. Duruşma ise bu oturumlarda gerçekleştiril-
miş olan ön inceleme, tahkikat ve sözlü yargılama işlemleridir. Ancak uygulamada sıklıkla duruşma ve
oturum kavramları birbirlerinin yerine kullanılmaktadır (Tanrıver (n 1) 788). Aynı yönde bkz: Atalı, Er-
menek ve Erdoğan (n 1) 459.

⁷ Steffen Roller, ‘Dabei Sein, Ohne Dabei Zu Sein? - Kriterien Für Die Gestattung Einer Gerichtlichen
Verhandlung Als Videokonferenz’ *NZS* 2022, 481, 488. Duruşmalar, tarafların taleplerini, iddialarını ve
itirazlarını doğrudan ifade edebildikleri; yargılama faaliyetinin somutlaştığı ve adaletin görünür hâle gel-
diği aşamadır Özkes, Pekcanitez (n 2) 2158.

⁸ Gayretli Aydın (n 6) 2122; Özkes, Pekcanitez (n 2) 2158.

gısal faaliyetlerin şeffaf biçimde yürütülmesini sağlamak ve adalete duyulan güveni güçlendirmektedir⁹. İsviçre Federal Usûl Kanunu'nda (sZPO Art. 54/1) yargılamanın alenîyeti ilkesi düzenlenmekte ve temel olarak duruşmaların kamuya açık yürütülmesi zorunlu tutulmaktadır. Hüküm, yalnızca duruşmaların değil, aynı zamanda mahkeme kararlarının da kamuya erişilebilir olmasını öngörmektedir. Alman hukukunda ise duruşmaların alenîyeti Alman Mahkemeler Teşkilatı Kanunu'nda (GVG §169/1) açıkça düzenlenmektedir. Hükme göre, karar verecek mahkeme önündeki duruşma ile hüküm ve kararların açıklanması kamuya açıktır. Türk hukukuna baktığımızda ise Anayasa'da "*Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır.*" hükmüyle yargılamanın alenîliğini anayasal düzeyde güvence altına alınmakta (m.141); HMK da ise bu ilke kanun düzeyinde somutlaştırılmaktadır¹⁰. Benzer şekilde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde de (AİHS) duruşmaların kamuya açık yapılmasını ve kararların alenî olarak verilmesini adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak düzenlemektedir¹¹. Böylece alenîyet ilkesi, anayasal, kanuni ve uluslararası düzeyde güvence altına alınmış temel bir yargılama ilkesi olarak ortaya çıkmaktadır.

AİHS'de açık bir ifade bulunmamakla birlikte, öğretide genel kabul gören yaklaşım, alenîyet ilkesinin özellikle ilk derece mahkemelerinde, yani uyuşmazlığın esası hakkında karar verilen yargılamalarda asli önem taşıdığı yönündedir¹². HMK bakımından değerlendirildiğinde ise gizlilik kararı verilmediği ya da kanunen duruşma yapılmasına gerek olmayan hâllerden biri bulunmadığı sürece, ilk derece mahkemelerinde yapılan duruşmaların alenîyet ilkesi çerçevesinde yürütülmesi gerektiği tartışmasızdır. Bölge adliye mahkemeleri de tıpkı ilk derece mahkemeleri gibi vakia incelemesi yapabilmekte ve esasa ilişkin karar verebilmektedir¹³. Bu nedenle, alenîyet ilkesi yalnızca ilk derece yargılamalarıyla sınırlı olmayıp, istinaf incelemesini de doğal olarak kapsamına almaktadır. Yargıtay bakımından ise kural olarak inceleme, dosya üzerinden yapılmakta olup, duruşma yapılması istisnai bir usûldür (HMK m. 369/2). Bu durumda duruşma yapılmasına

⁹ Kişilerin yalnızca şeklen değil, fiilen ve etkili biçimde dinlenmesi sağlandığında, yargılamanın meşruiyeti güçlenmekte ve adalete olan güven duygusu pekişmektedir. Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü, Cilt 1-6* (Demir Yayıncılık 2001) 147; Aynı yönde bkz. Özkes, Pekcanitez Usûl (n 2) 2158.

¹⁰ HMK m. 28 "*Duruşma ve kararların bildirilmesi alenîdir.*".

¹¹ AİHS m. 6 "*Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir.*".

¹² Aktepe Artık (n 1) 312.

¹³ Ali Cem Budak ve Varol Karaaslan, *Medenî Usûl Hukuku* (8. Bs., Filiz Kitabevi 2024) 404.

karar verilen, sözlü yargılamalarda¹⁴ alenîyet ilkesi geçerliliğini korur¹⁵. Alenîyet ilkesinin ilk derece, istinaf ve temyiz aşamalarında farklı yoğunlukta görünüm kazanması, ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının denetlenebilirliği bakımından önem taşımaktadır. Özellikle sözlü yargılamanın yaygın olduğu ilk derece ve istinaf aşamalarında alenîyetin daha belirgin olması, yasağın bu aşamalarda daha sıkı ve etkili biçimde denetlenmesini zorunlu kılmaktadır.

B. Alenîyet İlkesinin İstisnaları

Yargılamanın açık yapılması hem bireysel hem de toplumsal nitelikteki bazı değerlerle zaman zaman çatışabilmektedir¹⁶. Bu nedenle, alenîyet ilkesinin mutlak biçimde uygulanması mümkün olmayıp, söz konusu değerlerin korunabilmesi için ilkeye belirli sınırlar getirilmesi gerekir¹⁷. Anayasa m. 141, duruşmaların kural olarak açık yürütülmesine rağmen, “*genel ahlakın, kamu düzeninin veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı durumlarda*” kapalı duruşma yapılabilceğini belirtir. HMK m. 28/2 ise bu Anayasal sınırlandırmayı somutlaştırarak, “*genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin, ilgili kişilerin korunmaya değer üstün bir menfaatinin kesin olarak gerekli kıldığı durumlarda*” duruşmanın bir kısmının ya da tamamının kapalı yapılabilceğini düzenler¹⁸. Sebepleri daha çeşitli olacak şekilde AİHS’nin 6’ncı maddesi de “*ahlâkın, kamu düzeninin, ulusal güvenliğin, küçüklerin korunmasının veya tarafların özel hayatlarına ilişkin hassasiyetlerin zorunlu kıldığı hâllerde*” duruşmaların ta-

¹⁴ Pekcanitez, Alenîyet (n 1) 408.

¹⁵ Tanrıver (n 1) 439.

¹⁶ Epping und Hillgruber, (n 4) GOBT § 19, Rn. 4; Kurt Konca (n 1) 241.

¹⁷ Artantaş (n 4) 429; Kurt Konca (n 1) 241; Çiftçi (n 4) 164.

¹⁸ Alenîyet ilişkin HMK m. 28 maddesindeki güncel değişiklikler şu şekildedir: 22/7/2020 tarihli ve 7251 sayılı Kanunun 2’nci maddesiyle, bu fıkırdaki yer alan “*kesin olarak gerekli kıldığı hâllerde, taraflardan birinin talebi*” ibaresi “*yahut yargılama ile ilgili kişilerin korunmaya değer üstün bir menfaatinin kesin olarak gerekli kıldığı hâllerde, ilgilinin talebi*” şeklinde değiştirilmiştir. Anayasa Mahkemesinin 26/10/2023 tarihli ve E.: 2020/73; K.: 2023/181 sayılı Kararı ile bu fıkırdaki yer alan “*... kişilerin korunmaya değer üstün bir menfaatinin...*” ibaresi iptal edilmiştir. Öğretide bu maddeye ilişkin olarak yapılan değişiklikler şu şekilde değerlendirilmektedir: Özel hayatın gizliliği ile kişisel verilerin korunmasına ilişkin güvencelerin, alenîyet ilkesinin mutlak uygulanması uğruna göz ardı edilmesi kabul edilemez. Bu nedenle, bir duruşmanın kamuya açık şekilde yapılması genel ahlâk veya kamu düzeni bakımından herhangi bir sakınca yaratmasa dahi, tarafların ya da üçüncü kişilerin özel yaşamına ilişkin bilgilerin, ticari sırlarının veya korunması gereken sair kişisel verilerinin açığa çıkması ihtimali bulunuyorsa, duruşmanın kapalı yapılmasına karar verilebilir. Nitekim 7251 sayılı Kanun’un 2. maddesinde yapılan değişiklikle, “*yargılama ile ilgili kişilerin korunmaya değer üstün menfaatinin*” varlığı, duruşmanın gizli yapılabilmesi için başlı başına bir neden olarak düzenlenmiştir. Bu değişiklik, alenîyet ilkesine kapsamlı bir istisna getirmiş; yalnızca davanın taraflarının değil, taraf olmayan üçüncü kişilerin de korunmaya değer menfaatlerinin zedelenme ihtimali hâlinde kapalı duruşma talep edebilmesinin yolunu açmıştır. Kişilerin korunmaya değer üstün menfaati ibaresinin iptali ile kanun koyucunun, her somut yargılama bakımından yalnızca basit veya olağan bir menfaat çatışmasını değil, bunun ötesine geçen, ciddi nitelikte ve özel olarak korunması gereken menfaat durumlarını hedeflediği anlaşılmaktadır. Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 1) 127-128.

mamen ya da kısmen kapalı yapılabilmesine imkân tanımaktadır¹⁹. Anılan durumlarda yargılamanın alenî yürütülmesi hem yargılamaya katılan kişiler hem de kamu açısından, kapalı duruşmaya nazaran daha ciddi sakıncalar doğurabilir²⁰. Ancak her halükârda hükmün bildirilmesi alenîlik ilkesine tabidir²¹.

İsviçre Federal Usûl Kanunu'nda ise ilgili düzenleme (sZPO Art. 54/3) alenîyetin mutlak olmadığını gösterir niteliktedir. Zira kamu yararı veya taraflardan birinin korunmaya değer menfaati bunu gerektirdiğinde duruşmanın tamamen veya kısmen kapalı yapılmasına izin verilmektedir. Alman hukukunda da alenîyet ilkesi mutlak nitelikte olmayıp, Alman Mahkemeler Teşkilatı Kanunu (GVG) § 169 ve devamı maddelerinde çeşitli sınırlamalar öngörülmüştür²². Aynı şekilde Anayasa'nın 141. maddesi ile HMK 28/2. maddesi, alenîyetin istisnai olarak sınırlandırılabilirliğini kabul etmekle birlikte, bu sınırlandırmanın keyfî biçimde uygulanmaması için mahkemelerin gizlilik kararını gerekçeli şekilde açıklamasını zorunlu kılmaktadır. Mahkeme, alenîyetin sınırlandırılmasına karar verirken öncelikle ileri sürülen sebebin somut olayda gerçekten mevcut olup olmadığını tespit etmelidir²³. Hâkim, ölçülülük ilkesi çerçevesinde, ulaşılmak istenen meşru amaç ile alenîyetin sınırlandırılmasının doğuracağı etkileri karşılaştırmalı olarak değerlendirmelidir²⁴.

¹⁹ Öğretide HMK m.28/2 de yer alan düzenlemenin de AİHS m. 6 da olduğu şekilde daha geniş olarak ele alınması gerektiği ifade edilmektedir. Bkz: Yılmaz (n 5) 1135. HMK'da ve Anayasa'da "*özel hayatın korunması hakkında dayanılarak alenîyetin sınırlandırılabilirliği*" yönünde açık ve özel bir düzenleme bulunmaması birlikte, Türkiye'nin taraf olduğu AİHS uyarınca, özel hayatın korunması alenîyet ilkesinin sınırlandırılmasına imkân veren meşru sebeplerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle öğretilde, yargılamanın alenîyetinin özel hayatın gizliliği gerekçesiyle sınırlandırılmasının, iç hukukta açık hüküm bulursa da bulunmasa da AİHS'nin öngördüğü koruma alanı çerçevesinde mümkün olduğu belirtilmektedir. Bkz. Çiftçi (n 4) 167-168.

²⁰ Kurt Konca (n 1) 241.

²¹ Pekcanitez, Alenîyet (n 1) 419; Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 1) 127; Artantaş (n 4) 426.

²² Bu noktada § GVG 169/1 hükmü, duruşmaların kural olarak alenî olduğunu belirtmekle birlikte, belirli kayıt türlerini tamamen yasaklayarak yargılamanın düzeninin ve taraf menfaatlerinin korunmasını amaçlar. Bunun yanı sıra, kapalı duruşma yapılabilmesi özellikle GVG § 171a-174 hükümlerinde ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Buna göre, sanığın psikiyatrik tedavi için bir hastaneye veya bağımlılık tedavisi için bir kuruma yerleştirilmesine ilişkin yargılamalarda (GVG § 171a) tarafların veya tanıkların özel yaşamına ilişkin mahrem bilgilerin alenî biçimde tartışılmasının korunmaya değer menfaatleri zedeleyeceği durumlarda da (GVG § 171b/1) duruşmaların bir kısmı ya da tamamı kapalı yapılabilir. Özellikle çocukların korunması amacıyla on sekiz yaşından küçük tanıkların dinlenmesi söz konusu olduğunda basın ve izleyicilerin salonda bulunması kural olarak yasaklanmakta, belirli suç tiplerinde bu yasak daha da güçlendirilmekte ve zorunlu hâle getirilmektedir (GVG § 171b/2). Ayrıca, kamu düzeni, devlet güvenliği, kamu ahlakı veya ticarî sırların tehlikeye girebileceği durumlarda da duruşmanın kapalı yapılmasına izin verilmiştir (GVG § 172). Kapalı duruşmaya karar verildiğinde bunun gerekçesinin açıklanması ve duruşma tutanağına geçirilmesi de zorunludur (GVG § 174).

²³ Kurt Konca (n 1) 304.

²⁴ Ölçülülük ilkesi, bir mahkeme işlemiyle ulaşılmak istenen yarar ile bu işlemin doğurabileceği olası sakıncalar arasında makul ve dengeli bir ilişki kurulmasını gerektirir. Müdahalenin sağlayacağı fayda ile yol açabileceği zarar arasında açık bir orantısızlık bulunduğu takdirde, söz konusu işlemin uygulanmaması gerekir Kurt Konca (n 1) 304.

Gizlilik kararı, niteliği itibarıyla bir ara karar olup kural olarak tek başına olağan kanun yoluna konu edilememektedir. Ayrıca HMK m. 28/3 uyarınca bu kararın gerekçesinin esas hükümle birlikte açıklanması öngörüldüğünden, gizlilik kararına ilişkin denetim ancak yargılamanın sonunda ve nihai karar üzerinden mümkün hâle gelmektedir. Bu durum, alenîyetin istisnai olarak sınırlandırılmasına ilişkin kararların gerekçeli olmasını daha da önemli kılmaktadır²⁵. Zira ara kararın verildiği aşamada etkili bir kanun yolu denetiminin bulunmaması, gerekçelendirme yükümlülüğünü alenîyet ilkesinin korunması bakımından temel bir güvence hâline getirmektedir²⁶. Bu çerçevede alenîyetin sınırlandırılmasına ilişkin usulî güvenceler, HMK m. 153'te düzenlenen ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının kanuni temelini anlaşılmaması bakımından da önem taşımaktadır.

Bununla birlikte, yargılama sürecinde ses ve görüntü kaydı alınmasına izin verilmemesi, alenîyet ilkesinin sınırlandırılması yahut bu ilkenin istisnalarından biri olarak değerlendirilmemelidir²⁷. Zira gerek Anayasa m. 141, gerekse HMK m. 28/2 ve AİHS m. 6'da öngörülen istisnalar, duruşmanın tamamen veya kısmen kapalı yapılmasına ilişkindir. Buna karşılık ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı, duruşmanın alenî niteliğini ortadan kaldırmamakta; kamuya açık olarak yürütülen bir yargılamada, duruşma sırasında ortaya çıkan beyan ve görüntülerin kontrolsüz biçimde çoğaltılmasını ve yayılmasını önlemeye yönelik koruyucu ve tamamlayıcı bir tedbir işlevi görmektedir. Nihayetinde alenîyet ilkesi, duruşmaya katılan kişilerin beyanlarının, tutumlarının veya davranışlarının tüm

²⁵ Gerekçe, verilen hükmün hukuka uygunluğunun denetlenebilmesi bakımından temel bir işlev görmektedir. Bir kararın doğru ve hukuka uygun olup olmadığının üst dereceli mahkemeler tarafından incelenmesi, ancak kararın dayandığı maddi ve hukuki gerekçelerin açık biçimde ortaya konulmasıyla mümkündür. Nitekim uygulamada gerekçe yeterli özenin gösterilmemesi ihtimalini dikkate alan anayasal düzenleme, "bütün mahkemelerin her türlü kararlarının gerekçeli olarak yazılacağı" açıkça hüküm altına almıştır (Anayasa m. 141/3). Benzer şekilde usul hukukunda da mahkeme kararlarının gerekçeli olması zorunlu tutulmuş olup, gerekçesiz bir kararın varlığı yargısal denetimi imkânsız kılacağından mutlak bir kanun yolu sebebi oluşturduğu kabul edilmektedir. Kuru (n 9) 3052-3053.

²⁶ "Anayasa'nın üstünlüğü ve bağlayıcılığı dikkate alınarak 6100 sayılı Kanun'un 28. Maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan, tarafların gizlilik talebi hakkındaki kararın gerekçelerinin esas hakkındaki karar ile birlikte açıklanacağı düzenlemesinin bu konudaki ara kararların tamamen gerekçesiz olacağı şeklinde yorumlanması kabul edilemez. İlk derece mahkemesinin gizlilik talepleri hakkındaki ara kararını gizliliğin amacını yok edecek açıklamalardan kaçınarak ama mutlaka gerekçeli olarak vermesi gereklidir. Üstelik bu şekildeki ara kararların denetlenmesine yönelik etkili olağan kanun yolu bulunmadığı dikkate alındığında bu kararların gerekçeli olmasının önemi daha da artmaktadır. Zira tarafların muhakeme sırasında ileri sürdükleri iddialarının kurallara uygun biçimde incelenip incelenmediğini bilmeleri ve ayrıca demokratik bir toplumda, kendi adlarına verilen yargı kararlarının sebeplerini öğrenmelerinin sağlanması ancak gerekçe ile mümkündür." AYM, 25.10.2017, 2014/14189, § 61. Naklen: Çiftçi (n 4) 180. Gizlilik kararlarının ara karar niteliği ve bu kararlara karşı tek başına kanun yoluna başvurulamamasının alenîyet ilkesinin korunması bakımından doğurduğu sorunlar hakkında bkz: Çiftçi (n 4) 180 vd.

²⁷ Artantaş (n 4) 424; Kurt Koneca (n 1) 155.

ayrıntılarıyla ve birebir şekilde geniş bir kitleye aktarılmasını hedefleyen bir ilke değildir²⁸. İlkenin özünde, yargısal faaliyetlerin toplum tarafından denetlenebilir olmasını sağlamak bulunsu da bu denetim doğrudan duruşma salonunda hazır bulunma imkânı ile sınırlıdır²⁹. Alenîyet ilkesi, duruşmada bulunmayan kişilerin yargılamayı, duruşma sırasında kaydedilen ses ve görüntülerin çeşitli yayınlara konu edilmesi yoluyla takip etmesini amaçlamaz³⁰. Bu yönüyle söz konusu yasak, alenîyet ilkesine bir istisna teşkil etmekten ziyade, ilkenin kişilik hakları, özel hayatın gizliliği ve yargılamanın saygınlığı gibi değerlerle çatışmasının önüne geçmeyi amaçlayan bir dengeleme mekanizması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle yasağın sınırı, alenîyetin özünü zedelemeyecek şekilde, yalnızca duruşma sırasında ortaya çıkan ses ve görüntünün kayda alınması ve yayınlanması fiilleriyle sınırlı tutulmalıdır. Yasak, yargılamanın denetlenebilirliğini fiilen imkânsız kılacak biçimde geniş yorumlanamaz. Zira yargılamanın alenî yürütülmesi, tutanağın düzenlenmesi ve kararın gerekçeli olarak açıklanması gibi kanallar üzerinden kamusal denetim imkânı devam etmektedir. Böylece yasak, gerekli ve ölçülü bir müdahale olarak, korunmak istenen menfaatlerle alenîyet arasında makul bir denge sağlar.

II. TÜRK HUKUKUNDA SES VE GÖRÜNTÜ KAYDI İLE YAYIN YASAĞI

A. HMK m. 153 Kapsamında Ses ve Görüntü Kaydı ile Yayın Yasağı

Yargılamanın niteliği gereği, duruşma sırasında gerçekleşen işlemlerin mahkeme veya taraflarca kayda alınmasına yönelik güçlü bir motivasyonun varlığı yadsınamaz³¹. Özellikle tanık beyanlarının, duruşma sonrasında yeniden izlenebilme imkânı sağlamak amacıyla kaydedilmesi hem mahkeme hem de taraflar açısından cazip görülebilir³². Ancak bu durum, hukuk yargılamasının temel amaçlarından biri olan maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına³³ olumsuz etki edebilir. Zira taraflar ile tanıkların ifadelerinin mahkeme salonundaki kişiler

²⁸ Artantaş (n 4) 424; Pekcanitez, Alenîyet (n 1) 419; Aktepe Artık (n 1) 320.

²⁹ Kurt Konca (n 1) 155.

³⁰ Pekcanitez, Alenîyet (n 1) 419; Kurt Konca (n 1) 155; Serhat Sarısözen, *Medenî Usûl Hukukunda Duruşma Düzeni (HMK m. 151)* (Yetkin Yayınları 2023) 125.

³¹ Aziz Serkan Arslan, *E-Duruşma Hukuk Yargılamasında Videokonferans Yöntemi (HMK M. 149)* (On İki Levha Yayıncılık 2023) 218.

³² ibid 219. İfadesinin görüntülü olarak kaydedildiğini bilen bir tanığın gerçeğe aykırı beyanda bulunma konusunda daha temkinli davranacağı ve doğruyu söyleme eğiliminin güçleneceği öngörülebilir (Gayretli Aydın (n 6) 2121).

³³ Pekcanitez, Pekcanitez Usûl (n 2) 31.

dışında başkaları tarafından da erişilebilir olacağı yönündeki kaygı veya mahcubiyet duygusu, gerçeğe uygun ve eksiksiz beyanda bulunmalarını engelleyebilecek bir psikolojik baskı yaratabilir³⁴.

Mevzuatımıza baktığımızda, 1086 sayılı mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK)³⁵ döneminde yargılama sırasında ses veya görüntü kaydı alınmasına ilişkin açık bir düzenleme yer almamaktaydı. Bu dönemde ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı, müstakil bir usul kuralı olarak değil, yalnızca mahkemenin duruşma düzenini sağlama ve yargılamanın selametini temin etme yetkisi çerçevesinde dolaylı şekilde değerlendirilebilmekteydi³⁶. Bu yönüyle HUMK, HMK’ da olduğu gibi açık bir ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağına yer vermemektedir. Öğretide ise HUMK’ ta bu konuda açık bir yasal dayanağın bulunmamasının uygulamada çeşitli tereddütlere ve farklı uygulamalara yol açtığı belirtilmiş; bu sebeple, duruşma sırasında yapılacak ses veya görüntü kayıtlarını sınırlayan ya da tamamen yasaklayan açık bir düzenlemenin getirilmesinin isabetli olacağı yönünde görüşler ileri sürülmüştür³⁷. Bu eleştiriler ve uygulamada ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda, açık bir ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı normu ihdas edilmiştir. Nitekim HMK m. 153,

“Kayıt ve Yayın Yasağı” başlığı altında şu düzenlemeye yer vermektedir: “(1) Duruşma sırasında fotoğraf çekilemez ve hiçbir şekilde ses ve görüntü kaydı yapılamaz. Ancak, dava dosyasında saklı kalmak kaydıyla, yargılamanın zorunlu kıldığı hâllerde, mahkemece çekim yapılabilir ve kayıt alınabilir. Bu şekilde yapılan çekim ve kayıtlar ile kişilik haklarını ilgilendiren konuları içeren dava dosyası içindeki her türlü belge ve tutanak, mahkemenin ve ilgili kişilerin açık izni olmadıkça hiçbir yerde yayımlanamaz”.

Anılan hükümle, duruşmalarda ses ve görüntü kaydı alınması ve yayınlanması açık ve emredici biçimde yasaklanmış; böylece HUMK döneminde bu-

³⁴ Arslan, E-Duruşma (n 30) 219.

³⁵ Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Kanun Numarası: 1086, Kabul Tarihi: 18.06.1927, RG: 02, 03, 04.07.192, 622, 623, 624.

³⁶ Mülga HUMK m.150: *“Muhakemenin idare ve zabıta işleri reise aittir. Reis iki taraftan her birine icabına göre söz verir ve söz söylemekten meneden ve mahkemenin intizamını bozan her şahsı derhal mahkemeden çıkartır. (Değişik üçüncü fıkra: 23/1/2008-5728/14 md.) Bir kimse, ihtarla rağmen mahkemenin düzenini bozar veya mahkeme huzurunda münasip olmayan bir söz söylemeye veya davranışta bulunmaya devam ederse derhâl yakalanması emredilerek hakkında dört güne kadar disiplin hapsi uygulanır. Ancak, avukatlar ve çocuklar hakkında disiplin hapsi uygulanmaz. (Ek fıkra: 23/1/2008-5718/14 md.) Mahkemenin düzenini bozan fiilin veya mahkeme huzurunda söylenen sözün suç oluşturması halinde, durum bir tutanakla Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir ve gerekiyorsa fiili işleyen yakalanması emredilerek Cumhuriyet başsavcılığında hazır bulundurulması sağlanır. Ancak bu durum üçüncü fıkra hükmüne göre disiplin hapsi uygulanmasını engellemez.”.*

³⁷ Kurt Konca (n 1) 155; Aktepe Artık (n 1) 320.

lunmayan bu yasa, ilk kez açık, sistematik ve kanuni bir çerçeveye kavuşturulmuştur. Bu noktada özellikle dikkat çekilmesi gereken husus, düzenlemenin yalnızca kayıt alınmasını değil, aynı zamanda yapılan kayıtların yahut duruşma içeriğinin yayınlanmasını da yasaklamış olmasıdır. Her ne kadar uygulamada söz konusu yasa çoğu zaman yalnızca “*kayıt yasağı*” olarak anılsa da özellikle dijital çağda canlı yayın imkânı sunan teknolojiler dikkate alındığında, duruşma içeriğinin kayda alınmaksızın doğrudan yayınlanabilmesi de fiilen mümkündür. Bu itibarla, duruşma içeriğinin üçüncü kişiler nezdinde çoğaltılması ve yaygınlaştırılmasına yol açabilecek tüm ihtimalleri kapsayacak biçimde, anılan hükmün amacı ve güncel teknolojik gelişmeler ışığında yasağın “*ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı*” şeklinde kavramsallaştırılması, hem düzenlemenin korumak istediği menfaatleri daha doğru biçimde yansıtmakta hem de kavramın uygulamada bu şekilde yerleşmesini daha uygun kılmaktadır.

HMK ile getirilen açık ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı³⁸, yalnızca tarafları ve duruşma salonunda bulunan kişileri değil, taraf olmayan üçüncü kişileri de kapsar. Bu çerçevede, “*medya aleniyeti*” olarak adlandırılan; basın kuruluşlarının yargılama sırasında ses veya görüntü kaydı alması ya da bu kayıtları yayınlamasına yönelik faaliyetler de anılan hükmün kapsamı içinde değerlendirilir³⁹. Kanun koyucu bu tercihiyle, yargı bağımsızlığı, adil yargılanma hakkı ve kişilik haklarının korunması gerekliliğini gözetmiş; basın özgürlüğü ile haber alma hakkına, bu çatışmada üstünlük tanımamıştır⁴⁰. Başka bir ifadeyle, kişilik haklarının ve yargılamanın tarafsızlığının korunması amacıyla, basın özgürlüğünün belirli ölçüde sınırlandırılması kabul edilmiştir⁴¹.

Söz konusu yasağın istisnası olarak ise “*dava dosyasında saklı kalmak kaydıyla*” ve “*yargılamanın zorunlu kıldığı hallerde*” mahkeme tarafından kayıt alınabileceğini düzenlemiştir⁴². Devamında ise mahkeme tarafından tutulan kayıtların an-

³⁸ HMK m. 153 düzenlemesine benzer bir düzenleme 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda (CMK) da yer almaktadır. Ses ve görüntü alıcı aletlerin kullanılması yasağı başlıklı CMK m. 183 hükmü şu şekildedir: “180’inci maddenin beşinci fıkrası ile 196’ncı maddenin dördüncü fıkrası hükmü saklı kalmak üzere, adliye binası içerisinde ve duruşma başladıktan sonra duruşma salonunda her türlü sesli veya görüntülü kayıt veya nakil olanağı sağlayan aletler kullanılamaz. Bu hüküm, adliye binası içerisinde ve dışındaki diğer adli işlemlerin icrasında da uygulanır.”.

³⁹ Budak ve Karaaslan (n 13) 83.

⁴⁰ ibid 83. Diğer bir ifade ile kanun koyucu dolaylı aleniyete imkân tanımamaktadır. Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 1) 466.

⁴¹ Bilişim teknolojilerinin son derece hızlı geliştiği günümüzde, söz konusu yasağın mevcut hâliyle ne ölçüde çağdaş bir yaklaşımı yansıttığı ve dijitalleşen yargı süreçleriyle uyumlu olup olmadığı yeniden değerlendirilmesi gereken bir mesele hâline gelmiştir. Aşık (n 1) 723.

⁴² Öğretide, HMK m. 153’te yer alan “*hâkim kararıyla sınırlı ölçüde ses ve görüntü kaydına izin verilmesine*” ilişkin düzenlemenin, dijital çağın gerekleri doğrultusunda belirli ölçüde genişletilebileceği ifade edilmekte-

cak “hem mahkeme hem de ilgilinin rızası alınmak suretiyle yayınlanabileceği” hükme bağlanmıştır. Bu tür kayıtların amacı, sonradan düzenlenecek duruşma tutanağının doğru ve gerçeğe uygun şekilde oluşturulmasını temin etmekle sınırlı olup⁴³, yargılamanın sınırlarını aşan herhangi bir kullanım amacı taşımamaktadır.

B. E-Duruşma Yönteminin Hukukumuzda Girişi

Her ne kadar 01.10.2011 tarihli HMK’nın 149. maddesi duruşmaların ses ve görüntü aktarımıyla yapılabilmesine imkân tanımış olsa da bu düzenlemenin uygulamada gerçek anlamda işlerlik kazanması büyük ölçüde 2019 yılının sonunda ortaya çıkan salgın sonrasına rastlamıştır⁴⁴. Salgın ile dijital iletişim araçları toplumsal ölçekte olağanüstü önem kazanmıştır⁴⁵. Salgın koşulları, fiziksel temasın azaltılmasını gündeme getirerek, yargılamanın kesintisiz sürdürülebilmesi için uzaktan bağlantılı yöntemlerin daha etkin ve yaygın biçimde kullanılmasını zorunlu kılmıştır⁴⁶. Bu süreç, sözlü yargılamanın mutlaka mahkeme salonunda fiziksel olarak bulunmayı gerektirdiğine ilişkin yerleşik anlayışın da yeniden değerlendirilmesini kaçınılmaz hâle getirmiştir⁴⁷. Nihayetinde usûl ekonomisine hizmet eden bu dijitalleşme kaçınılmaz hâle gelmiştir⁴⁸. Dolayısıyla ülkemizdeki dijital dönüşüm⁴⁹ ivme kazanmış, mevcut altyapı güçlendirilmiş ve

dir. Ancak bu genişleme, basın ve yayın organlarına duruşma salonunda serbestçe kayıt yapma imkânı tanınması anlamına gelmemelidir. Zira günümüz teknolojisinde cihazlar küçük olsa bile kayıt faaliyetleri duruşma düzenini ve yargılamanın ciddiyetini olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, m. 153 çerçevesinde yalnızca mahkemenin kendi teknik imkânlarıyla, yalnızca dosyada saklanmak amacıyla sınırlı kayıt yapılması uygun görülmektedir. Bunun da her dava için değil, ihtiyaç duyulan hâllerde uygulanması gerektiği belirtilmektedir. Öğretide ayrıca, toplumsal ilginin yoğun olduğu ve kamusal öneme sahip davalarda mahkemeye alınan kayıtların belirli bir bölümünün basınla paylaşılmasının, kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi ve yargılamanın şeffaflığı bakımından yararlı olabileceği de ifade edilmektedir (ibid 753).

⁴³ Hans-Joachim Musielak und Wolfgang Voit, *Zivilprozessordnung* (22. Aufl., Franz Vahlen 2025) Stadler, ZPO § 128a, Rn. 18; Rauscher T, und Wolfgang Krüger, *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen* (7. Aufl., C H Beck 2025) Fritsche ZPO § 128a, Rn. 14.

⁴⁴ Dilek Aydemir, ‘Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunundan Hukuk Muhakemeleri Kanununa Kanun Değişikliklerine İlişkin Değerlendirme’ (2021) 17 (50) *MİHDER* 887, 966.

⁴⁵ Michelle Cottier und Cécile Crevoisier, ‘Digitalisierung der Familienjustiz’ in Roland Fankhauser and Andrea Büchler (eds), *Elfte Schweizer FamilienrechtTage* (1. Aufl. Stämpfli Verlag AG 2025) 21; Roller (n 7) 481; Serpil Işık, ‘Dijitalleşen Yargılama Süreci: İsviçre ZPO 2025 Revizyonu ve 6100 Sayılı HMK’da E-Duruşma Uygulamalarının Geleceği’ (2025) 10 (2) *İMİHD* 1395, 1398; Aydemir (n 43) 966.

⁴⁶ Musielak, Voit und Stadler (n 42) ZPO § 128a, Rn. 1; MüKoZPO/Fritsche (n 42) ZPO § 128a, Rn. 2.

⁴⁷ Michel Heinzmann und Francesco Trezzini, ‘Verhandlung per Videokonferenz’ in Florian Eichel, Christoph Humi and Alexander R Markus (eds), *Zehn Jahre ZPO - Zwischenstand und Perspektive. Tagung zu Ehren von Jürgen Brönnimann* (Stämpfli Verlag AG 2022) 81,83; Wiśniewski (n 6) 59.

⁴⁸ Aydemir (n 43) 962-963; Aşık (n 1) 742.

⁴⁹ Türk medenî yargılama sisteminde dijitalleşme sürecine ilişkin olarak bkz: Barış Mıdık, ‘Redesigning The Turkish Civil Litigation System in the Light of Online Dispute Resolution (ODR)’ (2025) 29(1) *EBYÜ-HFD* 599, 618 vd. Ülkemizde yargılamaya ilişkin teknolojik adımlardan ilki, Türkiye’nin 2001 yılında “e-

HMK m. 149'un öngördüğü imkân, e-duruşma⁵⁰ adı altında yaygın, erişilebilir ve sistematik bir uygulama hâline gelmiştir⁵¹. Düzenlemeye göre mahkeme, “*tarafın veya vekilinin, aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla bulundukları yerden duruşmaya katılmalarına ve usul işlemleri yapabilmelerine*” izin verebilir (HMK m.149/1)⁵². Bu maddede 28.07.2020 tarihli 7251 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile önemli bir düzenleme yapılmıştır. Önceden yalnızca tarafların açık rızasıyla uygulanabilen e-duruşma yöntemi, bu düzenleme sonrasında taraflardan birinin talebi üzerine de mahkeme tarafından uygulanabilir hâle gelmiştir (m. 17)⁵³. HMK’nın 149. maddesinin beşinci fıkrası uyarınca⁵⁴ hazırlanan “Hu-

Avrupa+Eylem Planı”na katılımı ile başlatılan “E-Türkiye Projesi” kapsamında atılmıştır. Bu süreçte kamu hizmetlerinin dijitalleştirilmesi hedeflenmiş; yargı alanında da bilişim teknolojilerinin kullanımına yönelik yapısal dönüşümün temelleri oluşturulmuştur. E-Türkiye Projesi’ni izleyen dönemde hayata geçirilen düzenlemeler, yargı faaliyetlerinin elektronik ortamda yürütülmesinin önünü açmış ve yargılamanın etkinliği ile erişilebilirliğini artırmaya yönelik önemli gelişmelere zemin hazırlamıştır. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. Mine Akkan ve Büşra Kazmaz Tepe, ‘Medenî Usûl Hukukunda Yargılamaya Genel Bakış ve İlkeler Konusundaki Gelişim’, iç Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes (edr), Cumhuriyetin 100. Yılında Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukumuzun Gelişim ve Değişim Süreci (On İki Levha Yayıncılık 2023) 461, 469 vd.

⁵⁰ Yönetmelik’in 3. maddesinde e-duruşma şu şekilde tanımlanmaktadır: “*e-Duruşma: Hukuk yargılamalarında aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla bulundukları yerden, tarafın veya vekilinin duruşmaya katılmalarını ve usul işlemleri yapabilmelerini; tanığın, bilirkişinin, uzmanın ve diğer ilgililerin dinlenilmelerini ifade eder.*”. Mevzuatta ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılmasına ilişkin düzenlemeler yer alırken, ceza yargılamasında bu yöntem genellikle SEGBİS adıyla, medeni yargılamada ise e-duruşma şeklinde anılmaktadır. Aziz Serkan Arslan, ‘Ses ve Görüntü Nakli Yolu ile Duruşma ve Uygulamasının Değerlendirilmesi’ (2023) 2 (71) *Adalet Dergisi* 739, 740. E-duruşmanın tanımı, videokonferans kavramı ile karşılaştırılması ve buna ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz. Arslan, E-Duruşma (n 30) 5-7.

⁵¹ Türk hukukunda dijitalleşme sürecine ilişkin açıklamalar için bkz: E. Gökçe Karabel ve Dilek Aydemir, ‘Medenî Usûl Hukukunda Yargılamanın Hızlandırılması ve Adalet Erişim Hakkı Bakımından Çevrimiçi Yargılama ve Yapay Zekanın Kullanımı’ (2023) 29(1) *MÜHF-HAD* 530, 562-563. E-duruşma uygulaması ülkemizde 15 Eylül 2020 tarihinde hayata geçirilmiş ve bu tarihten itibaren fiilen kullanılmaya başlanmıştır. E-duruşmanın ülkemizdeki gelişimi için bkz. Fethi Güzel, *Medenî Usûl Hukukunda Ses ve Görüntünün Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası (E-Duruşma)* (Filiz Yayınevi 2024) 25-29; Arslan, E-Duruşma (n 30) 25-32. Adalet Bakanlığı’nın yayımladığı istatistiklere göre, 2025 yılı Ocak ayı itibarıyla ülke genelinde 81 ilde toplam 5.185 hukuk mahkemesinde e-duruşma uygulamasından yararlanılmaktadır. Ayrıca 15.09.2020-03.01.2025 tarihleri arasında 2 milyon 639 bin e-duruşmanın gerçekleştirildiği kamuoyuna açıklanmıştır. ‘E-Duruşma 81 İlde 5185 Hukuk Mahkemesinde Uygulanıyor’ (E-Duruşma Bilgilendirme, 3 Ocak 2025) <<https://edurusmabilgi.adalet.gov.tr/e-durusma-81-ilde-5185-hukuk-mahkemesinde-uygulaniyor>> Erişim Tarihi 25 Aralık 2025. Bu veriler, e-duruşmanın yargılama pratiğinde kısa süre içerisinde kayda değer bir kullanım alanı oluşturduğunu ve dijitalleşme yönündeki dönüşümün istikrarlı biçimde devam ettiğini göstermektedir.

⁵² Mahkeme, taraflardan birinin istemi üzerine ilgili tarafın yahut vekilinin bulundukları yerden eşzamanlı ses ve görüntü aktarımıyla duruşmaya katılmalarına karar verebilir; ancak “karar verebilir” ibaresi, nihai değerlendirmenin hâkimin takdirinde olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, hâkim talebi reddedecekse, bu ret kararının keyfilik oluşturmaması ve denetime elverişli olması bakımından, gerekçesini somut olayın koşullarına uygun biçimde ortaya koyması gerekir (Serdar Kale, ‘Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası (HMK m.149)’ (2013) 9(25) *MİHDER* 141, 147).

⁵³ Alman Medenî Usûl Kanununda da taraflardan birinin talebi yeterli görülmüştür (dZPO § 128/a). İsviçre Federal Usûl Kanununda ise katılan tüm tarafların rızası aranmaktadır (sZPO Art. 141a-1). Bu değişikliğin e-duruşma uygulamasının yaygınlaşmasına katkı sağlayan olumlu bir adım olduğunu belirten görüş için bkz: Güzel (n 50) 33; Aynı yönde bkz: Gayretli Aydın (n 6) 2115. Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma

kuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik” 30 Haziran 2021 tarihli ve 31527 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Aynı madde ile, mahkemenin; “re’sen veya taraflardan birinin talebi üzerine tanık, bilirkişi ve uzmanların” (HMK m. 149/2); “tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri dava ve işlerde ilgililerin, aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla bulundukları yerden dinlenilmesine re’sen” (HMK m. 149/3) karar verebileceği hükme bağlanmıştır.

Dijitalleşmenin yargılama süreçlerinde yarattığı dönüşüm, yalnızca Türk hukukuna özgü olmayıp birçok hukuk sisteminde benzer düzenlemelerin gündeme gelmesine yol açmıştır. Bu çerçevede, özellikle Alman hukukunda da ses ve görüntü nakline dayalı duruşma yönteminin kanuni zemini sağlanmış ve kapsamı zaman içerisinde genişletilmiştir. Nitekim, 2001 tarihli ZPO Reform Yasası (ZPO-RG)⁵⁵ ile hukuk sistemine dâhil edilen, videokonferans yöntemi ile duruşmanın icrasını düzenleyen dZPO § 128a, 2013 yılında ve son olarak 19.07.2024 tarihinde yeniden düzenlenmiştir⁵⁶. Klasik sözlü yargılama anlayışı, tarafların ya da vekillerinin duruşma salonunda fiziki ve eşzamanlı şekilde hazır bulunmasını zorunlu kılarak⁵⁷ yapılan son değişiklikle bu geleneksel yaklaşım birinci fıkra kapsamında esnetilmiş; görüntü ve ses aktarımına dayalı sanal duruşmalar, mahkeme salonunda gerçekleştirilen fiziki duruşmalarla aynı hukuki değer ve fonksiyonu taşıyan bir yargılama yöntemi olarak kabul edilmiştir. Bu düzenlemeyle amaçlanan, yargının daha da modernleştirilmesi ve dijitalleştirilmesi; böylece yargı süreçlerinin vatandaşlar açısından daha erişilebilir, kaynak kullanımı bakımından ise daha tasarruflu ve etkin hâle getirilmesidir⁵⁸.

yapılmasına ilişkin düzenleme HMK ile hukuk sistemimize girmiş olsa da uzun süre teknik altyapı eksikliği ve her iki tarafın rızasını şart koşan önceki hüküm nedeniyle uygulamada neredeyse hiç işletilememiştir. Selçuk Öztekin ‘Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Aleniyet İlkesine İlişkin 28’inci Maddesi ile Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla veya Başka Yerde Duruşma İcrasına İlişkin 149’uncu Maddesinde 7251 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişiklikler Hakkında Bazı Düşünceler’ (2021) 66 *Adalet Dergisi* 641, 661; Öğretide bir görüşe göre, taraflardan birinin uzaktan bağlantı talebinin mahkemece diğer tarafa bildirilmesi ve açık rızasının alınması zorunludur; bu çerçevede karşı tarafın sessiz kalması, ses ve görüntü nakliyle duruşma yapılmasına onay verildiği şeklinde yorumlanmamalıdır. Bkz: Kale (n 51) 146. Taraflardan birinin talebi ile eduruşma yapılmasına karar verilmesi belirli sakıncalar ve yeni sorunlara sebep olabilir. Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özkes, ‘Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair 7251 Sayılı Kanun Hakkında Değerlendirme’ (2020) 150 *TBB Dergisi* 247, 277.

⁵⁴ Yönetmelik Madde 2 - “(1) Bu Yönetmelik, 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı *Hukuk Muhakemeleri Kanununun 149 uncu maddesinin beşinci fıkrasına dayanılarak hazırlanmıştır.*”.

⁵⁵ § 128a ZPO, ilk olarak 27.07.2001 tarihli Zivilprozessreformgesetz ile ZPO’ya eklenmiş, mevcut şeklini ise 15.07.2024 tarihli “Gesetz zur Förderung des Einsatzes von Videokonferenztechnik in der Zivilgerichtsbarkeit und den Fachgerichtsbarkeiten” (BGBl. 2024 I Nr. 237), Art. 6 Nr. 5 ile almıştır.

⁵⁶ Musielak, Voit und Stadler (n 42) ZPO § 128a, Rn. 1.

⁵⁷ ibid Rn. 1.

⁵⁸ MüKoZPO/Fritsche (n 42) ZPO § 128a, Rn. 2.

E-duruşma yönteminin yargılama sistemine entegrasyonu, teknik altyapının kullanılabilir hâle gelmesinden ibaret olmayıp, klasik duruşma anlayışının dijital ortamda yeniden inşasını zorunlu kılar. Yargılamanın yapıldığı salonda fiziksel olarak bulunulmasa bile, duruşmanın eş zamanlı biçimde görüntülü ve işitsel olarak izlenebilmesi ve bu durumun yargılamaya katılan kişilerce bilinmesi hâlinde, alenîyet ilkesinin gerektirdiği dış denetim işlevinin özünde bulunduğu kabul edilmelidir⁵⁹. Zira taraflar, vekiller ve hâkim, sürecin kamu tarafından takip edilebilir olduğunun bilinciyle hareket etmeye devam ettikçe, e-duruşma ortamı da geleneksel duruşma salonunda sağlanan şeffaflık ve hesap verebilirlik amacını büyük ölçüde yerine getirebilecektir⁶⁰. Bu nedenle, e-duruşma yöntemi yalnızca usûl ekonomisine katkı sağlayan bir teknik araç değil, aynı zamanda alenîyet ilkesinin dijital çağda sürdürülmesine imkân veren çağdaş bir yargılama modeli olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

C. Yönetmelikte Ses-Görüntü Kaydı Yasağı

Yönetmelik çevrim içi duruşmaların fiziki duruşmayla aynı usûl ve esaslara tabi olduğunu açıkça belirterek (m. 13/1), bu kapsamda fotoğraf çekilmesini ve her türlü ses veya görüntü kaydı alınmasını kesin biçimde yasaklamaktadır. Yönetmeliğin 14. ve 15. maddeleri uyarınca, e-duruşmada kayıt alınmasına yalnızca yargılamanın zorunlu kıldığı hâllerde, mahkeme tarafından ve gerekçesi açıkça belirtilmek suretiyle karar verilebilir. Yönetmelik m. 15/2 ye göre ise alınan kayıtlar, öncelikle duruşmayı yöneten mahkemenin bilgisayarına veya veri depolama aygıtına aktarılacak suretiyle dosyada saklanmak üzere Merkezi Kayıt Sistemine gönderilir ve burada iki hafta süreyle muhafaza edilir. Bu sürenin sonunda kayıtlar, sistem tarafından geri döndürülemeyecek şekilde silinmektedir. Yönetmelik'te ayrıca, bu kayıtların mahkeme ve ilgili kişilerin açık rızası bulunmadıkça hiçbir şekilde yayımlanamayacağı düzenlenerek (m. 15/3), kayıtların kullanım alanını yargılamanın iç ihtiyaçlarıyla sınırlamış; böylece hem kişisel verilerin korunması hem de yargılamanın tarafsızlığının güvence altına alınmasını amaçlamıştır. Ancak kayıtların hangi delil rejimine tabi olacağı, duruşma tutanakları karşısındaki hukuki değeri ve olası bağlantı sorunlarının yargılamanın geçerliliğine etkisinin ne şekilde değerlendirileceği hususlarında HMK seviyesinde açık ve kapsamlı bir düzenlemenin bulunmaması, uygulamada belirsizliklere yol açabilecek niteliktedir⁶¹.

⁵⁹ Kurt Konca (n 1) 170.

⁶⁰ ibid 170.

⁶¹ Işık (n 44) 1439.

Uygulamada ise e-duruşmaya katılmak isteyen kişiye sistem tarafından duruşma sırasında herhangi bir sesli veya görüntülü kayıt iletimine imkân veren cihazın kullanılmayacağına ilişkin bir taahhüt metni otomatik olarak gönderilmektedir⁶². Taahhüdün reddi hâlinde duruşmaya uzaktan katılım mümkün olmadığı gibi, kabul edilmesine rağmen yükümlülüğün ihlâl edilmesi durumunda uygulanacak yaptırımların önceden bildirilmesi de zorunludur⁶³. Alman Medenî Usûl Kanunu'nda da (§128a ZPO m. 6) videokonferansın başında tüm katılımcıların ses ve görüntü kaydı yasağı konusunda açıkça bilgilendirilmesi gerekmektedir.

D. Kanuni Düzenlemede Ses ve Görüntü Kaydı ile Yayın Yasağının Amacı

HMK m. 153'ün lafzı, duruşma sırasında yalnızca ses veya görüntü kaydının yasaklanmasıyla yetinmeyip, aynı zamanda bu içeriklerin yayınlanmasını da açık bir biçimde yasaklamaktadır. Madde metni, *“hiçbir şekilde ses ve görüntü kaydı yapılamaz”* ifadesiyle kayıt alınmasını mutlak biçimde engellerken, devamında *“her türlü belge ve tutanak (...) hiçbir yerde yayımlanamaz”* hükmüyle, kayıt yapılmamış olsa dahi duruşma içeriğinin yayınlanmasını da bağımsız bir yasak alanı olarak düzenlemektedir. Bu nedenle, “kayıt yaptım ama paylaşmadım” veya “yayın yaptım ama kayıt almadım” şeklindeki ayrımların hukuken bir karşılığı bulunmamaktadır. Zira kanun koyucu hem kaydı hem yayını bağımsız ve birbirinden ayrı iki yasak davranış olarak düzenlemiş, her ikisini de duruşma güvenliğini ve yargılamanın bütünlüğünü korumaya yönelik olarak yasak kapsamına dâhil etmiştir.

Bu çerçevede HMK m. 153'ün amacı, yalnızca delil niteliği taşıyabilecek ses ve görüntü materyallerinin izinsiz elde edilmesini önlemekten ibaret değildir. Hüküm aynı zamanda duruşma içeriğinin kamuya açıklanmasını engelleyerek tarafların kişilik haklarını, özel hayatın gizliliğini ve adil yargılanma hakkını korumayı hedefler⁶⁴. Madde gerekçesinde de ifade edildiği üzere, duruşmalarda ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı temelinde yargılamanın sağlıklı yürütülmesi, tarafların ve yargı görevlilerinin korunması ile yargı bağımsızlığının temini bulunur⁶⁵. Bu yasak, gerçeğin ortaya çıkarılmasını güçleştirebilecek veya ifade özgür-

⁶² Bu metnin kabulü e-duruşma bağlantısının ön koşulunu oluşturmaktadır (ibid 1439).

⁶³ Arslan, E-Duruşma (n 30) 220.

⁶⁴ Kanun koyucu, yargılamanın güvenliğini ve tarafların korunmasını sağlamak üzere, duruşma sürecinin izinsiz biçimde kayıt altına alınmasını da sürece ilişkin bilgilerin izinsiz şekilde yayılmasını da engelleyerek kişilik haklarının korunmasını güvence altına almayı amaçlar (Kale (n 51) 152).

⁶⁵ Kurt Konca (n 1) 172. Hükümet Gerekçesi: *“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasında “Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, ... haber veya*

lülüğü üzerinde baskı oluşturabilecek riskleri bertaraf etmeyi amaçlayan⁶⁶, yargılamanın disiplinini sağlayan bir düzenleme niteliğindedir⁶⁷. Dolayısıyla maddenin öngördüğü mutlak yasak hem fiziki duruşmalar hem de ses ve görüntü nakli yoluyla gerçekleştirilen duruşmalar bakımından aynı şekilde uygulanır; yasağın kapsamı duruşmanın yapıldığı mecraya göre daralıp genişlemez.

Diğer taraftan yargılamanın temel hedefi maddi gerçeğe ulaşmak olduğundan, bu yasak hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak da değerlendirilmelidir⁶⁸. Zira adil bir yargılamada, tarafların ve diğer yargılama aktörlerinin baskı altında kalmadan, rahat ve dürüst biçimde beyanda bulunabilmeleri gerekir. Oysa duruşma sırasında yapılan beyanların çok geniş bir kitle tarafından izlenebileceği düşüncesi, kişileri çekingen davranmaya sevk edebilir⁶⁹. Bu da gerçeğe uygun açıklamaların yapılmasını engelleyerek çelişkili veya eksik ifadelerin ortaya çıkmasına yol açabilir⁷⁰. Bu nedenlerle ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı hem maddi gerçeğin somutlaştırılmasını kolaylaştıran hem de bireylerin yargılamaya güven duymasını sağlayan koruyucu bir işlev üstlenmektedir.

Yargılama sırasında ses ve görüntü kaydı ile yayınına getirilen yasak, kitle iletişim özgürlüğünü tümüyle ortadan kaldırmamakta, ancak bu özgürlüğe belirli sınırlar koyarak dolaylı bir aleniyetin yine de sağlanmasına imkân tanımaktadır⁷¹. Böylelikle, bir yandan yargı bağımsızlığının korunması, kişilerin özel ya-

fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir... bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak... yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla... sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir." biçiminde ifade edilen kural uyarınca ve birçok batı ülkeleri kanunlarında olduğu gibi, madde ile, yargılamanın سلامتini sağlamak, tarafları teşhir etmemek ve özellikle hâkim ve tanıkları etki altında bırakma girişimlerinin önüne geçmek istenmiştir. Yargı bağımsızlığı, fertlerin adil yargılanma ve kişilik hakları ile basın özgürlüğü ve haber alma hakkı arasında bir denge kurulmuş, duruşmada ses ve görüntü kaydı yasaklanmış; basın özgürlüğü ve haber alma hakkı, özüne dokunulmama kaydıyla sınırlandırılmıştır. Hemen şu ifade edilmelidir ki; gizli oturumlar dışında, basın mensupları, diğer kişiler gibi, mahkeme salonuna girebilirler ve haber alıp hadiseyi yansıtabilirler. Davanın taraflarına ve üçüncü kişilere karşı konan bu kayıt yasağı, mutlak olup, ancak yargılamanın zorunlu kıldığı hâllerde, mahkemece dosyaya konmak üzere kayıt yapılabilir. Mahkemenin yaptığı kayıtlarla, kişilik haklarını ilgilendiren belgeler, ilgililerin ve hâkimin birlikte izni ile yayımlanabilecektir. Bununla kişilik haklarındaki gizliliğin ve kamu düzeninin korunması amaçlanmıştır. Duruşmalar sırasında bu kuralın ihlali "Duruşma düzeni" başlıklı 156'ncı (yasada 151) maddedeki müeyyideyi icap ettirdiği gibi; ayrıca mahkemenin izni alınmadan kayıt veya çekim yapılması hâli ve duruşmalar dışında kuralın ihlali ile yasağa rağmen yapılan çekimle elde edilen bilgi ve belgelerin yayımının Türk Ceza Kanunu tarafından müeyyidelendirildiğinin açıklanmasında yarar umulmuştur."

⁶⁶ Artantaş (n 4) 424-425; Kurt Konca (n 1) 146.

⁶⁷ Aktepe Artık (n 1) 319.

⁶⁸ Kurt Konca (n 1) 146.

⁶⁹ ibid 146.

⁷⁰ ibid 146.

⁷¹ ibid 172.

şamına ve onuruna yönelik müdahalelerin önlenmesi ve maddi gerçeğe ulaşılmasının güvence altına alınması mümkün olmakta; diğer yandan ifade ve haber alma özgürlüğü bütünüyle bertaraf edilmemektedir⁷². Bu denge sayesinde ne temel hak ve özgürlükler ne de yargılamanın sağlıklı işleyişi birbirinin tamamen karşısına konulmakta, her iki değer alanı da makul ölçüde korunmuş olmaktadır. Bununla birlikte ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı basın özgürlüğüyle de çelişmez. Zira basın mensupları diğer izleyiciler gibi duruşmaya katılabilir ve yargılamayı takip edebilirler⁷³. Fotoğraf ve görüntü alınması yalnızca duruşma sırasında yasaktır; bu tür kayıtlara duruşma öncesi veya sonrasında izin verilebilir⁷⁴. Ayrıca yasak yalnızca görüntü, fotoğraf ve ses kaydıyla sınırlıdır⁷⁵. Buna karşılık basın ressamlarının duruşmada bulunanları resmetmesi ve söylenenleri not etmesi, duruşma disiplinini bozmadığı sürece serbesttir⁷⁶.

E. Yasağın Mukayeseli Hukuktaki Yeri

Ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı, farklı hukuk sistemlerinde hem aleniyet ilkesinin korunması hem de kişilik haklarının güvence altına alınması bakımından çeşitli şekillerde ele alınmaktadır. Bu çerçevede, özellikle İsviçre, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı ilişkin yaklaşımın kapsamını ve sınırlarını ortaya koyması bakımından dikkate değer düzenlemeler içermektedir. Aşağıda, bu sistemlerde benimsenen modeller genel hatlarıyla incelenmektedir.

01.01.2011 tarihinde İsviçre Federal Usûl Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle, daha önce kantonlar arasında farklılık gösteren medenî usûl düzenlemeleri ilk kez ülke çapında bir birlik içinde toplanmış ve İsviçre'de medeni yargılama hukukuna ilişkin kurallar federal düzeyde sistematik biçimde kodifiye edilmiştir⁷⁷. İsviçre Federal Usûl Kanunu'nda, 17 Mart 2023 tarihli reform kapsamında kabul edilip 1 Ocak 2025'te yürürlüğe giren Ses ve Görüntü Aktarımında Elektronik Araçların Kullanılması'na ilişkin yeni bölümde (sZPO Art. 141a-b), medeni yargılamada ses ve görüntü aktarımına imkân veren elektronik araçların

⁷² ibid 172.

⁷³ Aktepe Artık (n 1) 320.

⁷⁴ Pekcanitez, Aleniyet (n 1) 419; Aktepe Artık (n 1) 320. HMK da bunu yasaklayan herhangi bir düzenleme olmamasına rağmen uygulamada duruşma öncesi veya sonrasında kayıt alınmasına izin verilmemektedir (Aşık (n 1) 751).

⁷⁵ Aktepe Artık (n 1) 320.

⁷⁶ ibid 320; Pekcanitez, Aleniyet (n 1) 419. Duruşmanın seyrinin anlatılmasına ve aktarılmasına yönelik bir yasak bulunmadığından, bu durum aleniyet ilkesine aykırılık oluşturmaz (Aktepe Artık (n 1) 321).

⁷⁷ Işık (n 44) 1400.

kullanılmasına ilişkin usulî ve teknik çerçeve genel hatlarıyla belirlenmektedir⁷⁸. Kanun koyucu, elektronik araçların kullanımını tamamen serbest bırakmak yerine, özellikle bazı usul işlemleri bakımından kayıt alınmasını zorunlu, diğer hâllerde ise istisnai olarak mümkün kılmıştır. Buna göre tanıkların dinlenmesi, tarafların dinlenmesi, delil ikamesi ve hâkimin ilgili kişileri doğrudan ve bizzat dinlediği durumlarda, bu işlemlerin kayda alınması kanuni bir yükümlülüktür (sZPO Art. 141b). İsviçre Federal Usul Kanunu'nun reformuna paralel olarak çıkarılan 16 Ekim 2024 tarihli Medeni Yargıda Elektronik Ses ve Görüntü Aktarım Araçlarının Kullanımına İlişkin Yönetmelik (*Verordnung über den Einsatz elektronischer Mittel zur Ton- und Bildübertragung in Zivilverfahren - VEMZ*), Kanun'un 1 Ocak 2025 itibarıyla yürürlüğe giren hükümlerini somutlaştırmak amacıyla Federal Konsey tarafından düzenlenmiştir. VEMZ, özellikle elektronik duruşmaların teknik altyapısına ilişkin standartları, veri koruma ve veri güvenliğine yönelik yükümlülükleri, tarafların elektronik duruşmaya erişim usûllerini ve kamuya açıklığın nasıl sağlanacağını ayrıntılı şekilde düzenlemektedir. Yönetmeliğin 6. maddesi, elektronik ortamda yürütülen sözlü işlemlerin niteliğini dikkate alarak tarafların ve diğer katılımcıların her türlü ses veya görüntü kaydı almasını ve yetkisiz üçüncü kişilerin erişimini açıkça yasaklamaktadır.

Almanya'da da benzer bir yaklaşım benimsenmiştir. Alman Mahkemeler Teşkilatı Kanunu (GVG) § 169'un ikinci fıkrasının (c) bendi, duruşmalarda alınan ses ve görüntü kayıtlarına ilişkin açık bir sınırlama getirmektedir. Bu maddeye göre duruşmalar kural olarak kamuya açık olmakla birlikte, mahkeme salonunda ses ve görüntü kaydı alınması ve canlı yayın yapılması yasaktır. Kamuya açıklık, yalnızca yargılamanın yapıldığı merkezi duruşma salonunda sağlanabilir; video ile bağlanan kişinin bulunduğu yerde kamu erişimine izin verilmesi mümkün değildir⁷⁹. Böylece, duruşmaya uzaktan katılan kişinin yanında yalnızca usûlen bulunmasına izin verilen kişiler yer alabilir; duruşmayı izleme imkânı ise münhasıran mahkeme salonunda mümkündür⁸⁰. Bu düzenlemenin arka planında, yargılamaya katılan kişilerin onur ve kişilik değerlerinin korunması, maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını zedeleyebilecek davranışların önüne geçilmesi ve mahkeme salonlarının bir gösteri veya teşhir alanına dönüşmesinin

⁷⁸ Heinrich Andreas Müller, 'Einsatz elektronischer Mittel zur Ton- und Bildübertragung' in Alexander Brunner, Ivo Schwander und Moritz Vischer (eds), *Schweizerische Zivilprozessordnung ZPO Kommentar* (3. Aufl, DIKE 2024) 1097.

⁷⁹ Simon Sieweke, 'Videoverhandlungen in der Verwaltungsgerichtsbarkeit - Ein Überblick zu Einsatzmöglichkeiten und rechtlichen Vorgaben' NVwZ 2025, 1217, 1220.

⁸⁰ ibid 1220.

engellenmesi amacı bulunmaktadır⁸¹. Bu yaklaşım, Alman Medenî Usûl Kanunu'nda da paralel biçimde sürdürülmektedir (dZPO § 128a-6). Düzenlemeye göre video duruşmalarına ilişkin düzenlemede, tarafların ve üçüncü kişilerin yapılan çevrim içi duruşmayı herhangi bir araçla kayda almaları açık biçimde yasaklanmaktadır. Bu yasak, duruşmanın başında hâkim tarafından katılımcılara hatırlatılır. Bununla birlikte, yalnızca usûl işlemlerinin belgelenmesine hizmet eden hâllerde, mahkemenin kararıyla duruşmanın tamamının veya belirli bölümlerinin kayıt altına alınması mümkündür; kayıt sürecinin başlangıcı ve bitişi de tüm katılımcılara bildirilir. Ancak bu istisna, tarafların serbestçe kayıt yapabileceği anlamına gelmez. Zira yasak, kişilik haklarının korunması amacına dayanmakta olup⁸² tarafların rızası bulunsada dahi bireysel kayıt yapılmasına izin verilmemektedir⁸³.

Amerika Birleşik Devletleri Hukukunda ise daha farklı bir model uygulanmakta⁸⁴ duruşmaların ses ve görüntü kaydına ya da yayınlanmasına ilişkin genel bir yasak bulunmamaktadır⁸⁵. Hatta bazı yargılamalar televizyon kanallarında eş zamanlı olarak yayımlanabilmektedir⁸⁶. Bununla birlikte hâkim, gerekli gördüğü hâllerde istisnai olarak kayıt yapılmasını yasaklayabilmektedir⁸⁷. Basın-yayın organlarının tamamına veya bir kısmına izin verebilir veya yalnızca yargılamanın belirli aşamalarının yayımlanmasına olanak tanıyabilir⁸⁸. Böylece kayıt yasağı, mutlak bir kurala dayanmaktan ziyade yargılamanın ihtiyaçlarına göre şekillenen bir takdir yetkisi çerçevesinde uygulanmaktadır.

Sonuç olarak, mukayeseli hukuk incelendiğinde, ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının ortak amacının, yargılamanın tarafsızlığını, düzenini, kişilik

⁸¹ Tanrıver (n 1) 436.

⁸² MüKoZPO/ Fritsche (n 42) ZPO § 128a, Rn. 14.

⁸³ Musielak, Voit und Stadler (n 42) ZPO § 128a, Rn. 17.

⁸⁴ Amerika Birleşik Devletleri'nde uzaktan bağlantı ile duruşmaların icra edilmesine ilişkin sürecin aşamaları için bkz: Matthew Bultman 'Recording Virtual Justice: Cameras in the Digital Courtroom' (2021-2022) 90 *Fordham Law Review Online* 103,109 vd. Amerikan hukukunda ses ve görüntü kaydı alınmasındaki süreç için bkz: Aşık (n 1) 729-730.

⁸⁵ Aşık (n 1) 730.

⁸⁶ Kurt Konca (n 1) 135.

⁸⁷ Mart 2020'de Amerika Birleşik Devletleri'nde yeni tip koronavirüsün ortaya çıkmasının ardından, pek çok mahkeme sosyal mesafeyi sağlamak amacıyla kapandı. Adalet sisteminin işlemlerini sürdürebilmek için çok sayıda mahkeme, normal şartlarda benimseme konusunda oldukça yavaş davrandıkları video-konferans teknolojilerine yöneldi. Kamu erişimini sağlamak amacıyla mahkemeler, duruşmalar için telefonla bağlanma numaraları dağıttı, Zoom bağlantılarını erişime açtı hatta YouTube üzerinden canlı yayın yaptı. Bu bağlantılar ve telefon erişim numaraları çoğunlukla, duruşmanın kaydedilmesinin ve daha fazla yayılmasının yasak olduğuna dair bir uyarıyla birlikte sunuldu. Bultman (n 84) 110.

⁸⁸ Kurt Konca (n 1) 135-136.

haklarını ve adil yargılanma güvencelerini korumak olduğu görülmektedir. İs- viçre ve Almanya, bu yasağı ayrıntılı ve teknik düzenlemelerle destekleyerek katı bir model benimserken; ABD daha esnek, hâkimin takdirine dayalı bir yak- laşım sergilemektedir.

F. CEPEJ Rehberi Işığında Ses ve Görüntü Kaydı ile Yayın Yasağı

Avrupa Konseyi'ne bağlı Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu (CEPEJ) ise, 2021 tarihli *Guidelines on Videoconferencing in Judicial Proceedings*⁸⁹, bel- gesinde uzaktan duruşmalarda ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı ilişkin ilkeleri ayrıntılı ve açık bir biçimde düzenlemiştir. CEPEJ'e göre, uzaktan duruşmaların kamuya açıklığı korunmakla birlikte, duruşmanın taraflar veya üçüncü kişiler tarafından kaydedilmesi, saklanması veya paylaşılması kesin olarak yasaktır. Kılavuzun 12 ve 13. maddeleri uyarınca, bir duruşmanın kaydedilebilmesi ancak mahkemenin açık, önceden verilmiş izni ile mümkündür. CEPEJ bu yasağı, hem kişisel verilerin korunması hem de adil yargılanma hakkının teminat altına alın- ması bakımından zorunlu görmektedir. Kayıt yasağının amacı, uzaktan duruşma- ların doğası gereği ortaya çıkabilecek izinsiz çoğaltma, yayma, manipülasyon ve sosyal medya üzerinden paylaşım gibi riskleri ortadan kaldırmak ve tarafların beyan özgürlüğünü güvenceye almaktır. CEPEJ ayrıca, kamuya açık duruşmalar- da şeffaflığın korunması için, kayıt yapılmaması şartıyla kamu erişiminin teknik araçlarla sağlanabileceğini kabul etmektedir (örneğin mahkeme tarafından sağla- nan canlı izleme bağlantısı). Ancak bu erişim, katılımcıların kayıt yasağını ihlâl etmeyeceği güvence altına alınarak gerçekleştirilmelidir. CEPEJ'e göre kayıt yasağının ihlâli, duruşmanın "bütünlüğüne" yönelik ciddi bir tehdit olarak değér- lendirilmekte ve bu nedenle devletlerin iç hukukunda etkili yaptırımlarla destek- lenmesi gerektiği kabul edilmektedir. Nitekim Avrupa Konseyi bünyesinde hazır- lanan CEPEJ ilkeleri, dijitalleşen yargılama süreçleri bakımından devletler ara- sında asgari standartları belirleyen bütüncül bir çerçeve sunmakta; kayıt yasağını, yargılamanın güvenilirliğini ve tarafsızlığını koruyan temel bir koruma mekaniz- ması olarak konumlandırmaktadır.

G. Yasağa Aykırılığın Yaptırımı

Duruşmalarda ses veya görüntü kaydı alınmasını ve bunların yayımlanma- sını yasaklayan HMK m. 153, yaptırım bakımından HMK m. 151'e atıf yap- maktadır. Buna göre kayda alma veya yayma fiili duruşma düzenini bozucu

⁸⁹ <<https://rm.coe.int/cepej-2021-4-guidelines-videoconference-en/1680a2c2f4>> Erişim Tarihi 15 Aralık 2025.

davranış sayılır. Hâkim bu fiili men edebilir, ilgili kişiyi duruşma salonundan çıkarabilir ve ihtara rağmen devam edilmesi hâlinde, avukatlar hariç olmak üzere, disiplin hapsine karar verebilir. Bu çerçevede medenî usûl hukuku bakımından yaptırım, duruşmanın selamete yürütülmesini sağlamak amacıyla işletilen disiplin mekanizmasıdır ve kanun sistematığı gereği, fiilin duruşma sırasında gerçekleşmesi koşuluna bağlıdır. HMK m. 153'teki ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının ihlâli, yalnızca usulî disiplin yaptırımıyla sınırlı değildir. Kanun koyucu, yasağa aykırılığın ceza hukuku bakımından da sonuç doğuracağını öngörmüş; duruşma sırasında ses veya görüntüyü yetkisiz şekilde kayda alan ya da nakleden kişiler hakkında TCK m. 286 uyarınca altı aya kadar hapis cezası düzenlemiştir. Bu ikili yaptırım sistemi e-duruşmalar bakımından da geçerlidir. Yönetmelik, e-duruşmanın fiziki duruşma ile aynı usûl ve esaslara tabi olduğunu düzenlemiş (m. 14/1); ayrıca fotoğraf çekilmesini ve her türlü ses ve görüntü kaydını açıkça yasaklamıştır (m. 14/2). Aynı fıkra TCK m. 286'ya atıf yapılarak cezai sonuç da teyit edilmiştir. Böylece fiziki veya elektronik ortam ayrımı yapılmaksızın, duruşmanın izinsiz kayda alınması ve yayılması hem usûl hem de ceza hukuku bakımından ihlâl sayılmakta; yargılamanın güvenliği ile tarafların korunması güvence altına alınmaktadır.

Ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının ihlâli, yalnızca disiplin ve ceza hukuku yaptırımlarını değil, yargılamanın usulî geçerliliğini de etkiler. Bu tür bir ihlâl, yargılamada hukuka aykırılık oluşturur ve bu yolla elde edilen kayıtların delil olarak kullanılmasını engeller⁹⁰. Söz konusu aykırılık istinaf ve temyiz incelemesinde değerlendirilecek olmakla birlikte, HMK m. 371 uyarınca mutlak bozma sebebi niteliğinde değildir⁹¹. Bozma sonucuna varılabilmesi için ihlâlin hükmün sonucunu etkileyebilecek nitelikte olması gerekir⁹².

III. YASAĞIN DİJİTAL ÇAĞDA UYGULANABİLİRLİĞİ VE DEĞERLENDİRMELER

A. Yasağın Kapsamı Bakımından Değerlendirme

Yasağın kapsamı bakımından öncelikle belirtmek gerekir ki, AİHS m. 6/1 de yer alan “*duruşma salonunun tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabileceği*” yönündeki ifade, alenîyet ilkesinin iki farklı kitleye, yani *basına* ve *dinleyicilere* yönelik ayrı koruma ve sınırlama boyutları

⁹⁰ Arslan, E-Duruşma (n 30) 223.

⁹¹ ibid 223.

⁹² ibid 223.

içerdiğini göstermektedir⁹³. Bu çerçevede, tarafların ve vekillerinin cep telefonları ya da diğer herhangi bir kayıt cihazı aracılığıyla duruşmayı kaydetmeleri veya görüntü ya da ses aktarımını üçüncü kişilerle canlı olarak paylaşımları kesinlikle yasaktır⁹⁴. Bu yasağa aykırı davranılması ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının ihlali sonucunu doğurur⁹⁵. Öğretide, ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının esasen bu kayıtların yayınlanmasını hedef alan bir koruma sağladığı, bu nedenle yayınlanma kastı taşımayan kayıtların kural olarak söz konusu yasak kapsamında değerlendirilmemesi gerektiği belirtilmektedir⁹⁶. Kanaatimizce bu yorum isabetli değildir. Zira düzenleme yalnızca kayıtların topluma aktarılmasını değil, yargılamaya katılan kişilerin kişilik haklarının ve mahremiyetinin korunmasını da amaçlamaktadır. Bu nedenle kaydın üçüncü kişilerle paylaşılması veya dolaşıma girme ihtimali, yayın kastı bulunmasa dahi korunan menfaatler bakımından risk oluşturur. Yasağın uygulanma alanını yalnızca “yayın amacı” ölçütüne indirgemek, düzenlemenin koruma amacını daraltmaktadır.

Bunun yanında madde lafzına ilişkin ayrı bir sorun da bulunmaktadır. Yönetmelik m. 14/2’de e-duruşma sırasında fotoğraf çekilemeyeceği ve ses ile görüntü kaydı yapılamayacağı düzenlenmiştir. Ancak yasağın kurulduğu ilk cümlede yayın fiiline açıkça yer verilmemiştir. Fıkranın devamında “ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağına” aykırılık yaptırma bağlanmış olsa da normun açıklığı bakımından yasağın yalnızca kayıtlarla sınırlı olmadığı açıkça belirtilmelidir. Bu nedenle “kayıt yapılamaz” ibaresine ek olarak yayınlanamayacağının da açıkça düzenlenmesi, hükmün anlaşılabilirliğini ve uygulamadaki etkinliğini artıracaktır.

Dijital yargılama pratiğinde duruşma içeriğinin kolaylıkla kaydedilip çoğaltılabilmesi, aleniyetin denetlenebilirlik işlevinin teşhire dönüşmesi riskini beraberinde getirmektedir. Bu risk karşısında ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı, daha önce de belirtildiği üzere, aleniyet ilkesine getirilen bir istisna değil; bu ilke ile kişilik hakları arasında denge kuran ölçülü bir düzenlemedir. Zira Anayasa m. 141, HMK m. 28/2 ve AİHS m. 6’da öngörülen sınırlamalar, duruşmanın tamamen veya kısmen kapalı yapılmasına ilişkindir ve aleniyetin özüne

⁹³ Aktepe Artık (n 1) 314.

⁹⁴ Sarisözen (n 29) 125.

⁹⁵ ibid 125.

⁹⁶ Bu yaklaşıma göre, geçmiş duruşmaların hatırlanması, tutanakların denetlenmesi veya dava stratejisinin sağlıklı biçimde yürütülmesi amacıyla mahkemece ya da avukatlar tarafından yapılan kayıtlar, yargılamayı destekleyen pratik araçlar olarak görülmektedir. Bu nedenle bu tür kayıtlar bakımından tarafların açık rızasının aranmadığı, hatta taraflardan birinin itirazının dahi kayda engel teşkil etmediği ileri sürülmektedir (Kurt Konca (n 1) 156). Aksi görüş için bkz. ibid 125.

doğrudan müdahale teşkil eder. Buna karşılık kayıt ve yayın yasağı, duruşmanın kamuya açık yürütülmesini engellemekte; yalnızca içeriğin dijital ortamda kalıcı ve kontrolsüz biçimde dolaşıma sokulmasını önlemektedir.

Bu nedenle yasağın sınırı, alenîyetin özünü zedelememe ve yargılamanın kamusal denetlenebilirliğini ortadan kaldırmama ölçütünde ortaya çıkar. Yasak, duruşmanın kamuya açık yürütülmesini engelleyecek şekilde geniş yorumlanamaz. Ancak dijital çoğaltılabilirliğin doğurduğu hak ihlâli riskleri karşısında sıkı uygulanmalıdır. Aksi hâlde kişilik hakları, özel hayatın gizliliği ve yargılamanın saygınlığı bakımından telafisi güç zararlar doğabilir; ayrıca delil güvenirliliği ve beyan özgürlüğü üzerinde doğrudan etki doğurabilir.

Bununla birlikte yasak mutlak nitelikte değildir. Açık bir kanuni dayanak, üstün kamu yararı ve ölçülülük şartlarının birlikte gerçekleşmesi hâlinde dar ve kontrollü bir istisna alanı tanınabilir. Örneğin toplumsal etki doğuran ve üstün kamu yararının açık biçimde ortaya konulduğu istisnai hâllerde, mahkeme denetiminde gerçekleştirilecek kontrollü yayınlar veya anonimleştirilmiş kayıtların akademik amaçlı kullanımı bu çerçevede değerlendirilebilir. Ancak bu tür uygulamalar bireysel kayıt serbestisi anlamına gelmez. Kapsamı ve süresi belirlenmiş, sıkı usulî güvencelerle çevrelenmiş istisnai müdahaleler olarak kalmalıdır.

B. Fiziki Duruşma ile E-Duruşma Arasındaki Denetim Farkı Kapsamında Değerlendirme

HMK'da ve Yönetmelikte açıkça düzenlendiği üzere, duruşmaya uzaktan katılan tarafın yahut üçüncü kişilerin herhangi bir şekilde kayıt alması ve yayınlaması hukuka uygun değildir⁹⁷. Bununla birlikte, bu yasağın kanuni düzeyde açık olmasına karşın, uzaktan katılım sırasında tarafların ya da duruşmaya erişim sağlayan üçüncü kişilerin gizli kayıt yapmalarını fiilen engellemek ve bu tür ihlâlleri etkin biçimde tespit etmek oldukça güçtür. Fiziki duruşmada hâkimin doğrudan denetimi altında kontrol edilebilen pek çok davranış, elektronik duruşmada tarafların bulunduğu fiziksel mekândan bağımsızlık nedeniyle denetim dışı kalabilmektedir. Nitekim medeni yargılamada teknolojik araçlardan yararlanılması, kendi başına bir amaç değil; yargılamanın daha nitelikli yürütülmesi, makul sürede tamamlanması ve yargılama giderlerinin azaltılması gibi meşru amaçlara ulaşmayı sağlayacak bir araç niteliğindedir⁹⁸. Bu nedenle, e-duruşma yönteminin hukuken kabul edilebilirliği ve işlevselliği, teknolojinin bu amaçlara

⁹⁷ Öztekin (n 52) 658.

⁹⁸ Heinzmann und Trezzini (n 46) 82.

hizmet edip etmediği temelinde değerlendirilmelidir⁹⁹. Aksi hâlde, “teknolojik kolaylık sağlama” hedefi, yargılamanın güvenilirliğini ve usûle ilişkin güvenceleri zayıflatma riskini doğurabilir. Özellikle denetim imkânının azalması, ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının ihlâli ve alenîyetin kontrolsüz genişlemesi gibi sorunlar, e-duruşma modelinin sınırlarını daha belirgin hâle getirmektedir.

1. Duruşma Salonunda Ses ve Görüntü Kaydı ile Yayın Yasağının Denetimi

Yargılamanın düzenli ve kesintisiz biçimde yürütülebilmesi, her şeyden önce duruşmaların sağlıklı, koordineli ve yargısal işleyişi aksatmayacak bir ortamda icra edilmesini gerektirir¹⁰⁰. Yargılama, fiilen mahkemeye tahsis edilmiş adliye binalarındaki, yargılamanın düzenine uygun şekilde tasarlanmış özel mekânlar olan duruşma salonlarında gerçekleştirilir¹⁰¹. Her ne kadar alenî yargılamanın sağlanması için tek seçenek bu mekânlar olmasa da duruşma salonlarının yapısal özellikleri alenîyet ilkesinin uygulanmasına elverişli bir ortam sunar¹⁰².

HMK m. 32, hâkimin yargılamayı yönetme ve düzenin korunması için gerekli her türlü tedbiri alma yetkisini açıkça ortaya koyarken, HMK m. 151 ise bu yetkinin özellikle duruşma düzeninin sağlanmasına ilişkin sınırlarını göster-

⁹⁹ ibid 82.

¹⁰⁰ Tanrıver (n 1) 790.

¹⁰¹ Kurt Konca (n 1) 174; Sarısözen (n 29) 34. HMK’da kural olarak tanıkların ve diğer usûl işlemlerinin duruşma salonunda gerçekleştirilmesi öngörülmüş olmakla birlikte, bazı hâllerde yargılamanın sağlıklı yürütülebilmesi için mahkemenin adliye binası dışına çıkması mümkündür. Nitekim HMK m. 259, tanıkların kural olarak davaya bakan mahkemede dinleneceğini belirtmekte; ancak gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından zorunluluk bulunması hâlinde tanığın olayın gerçekleştiği veya eşyanın bulunduğu yerde dinlenebileceğini düzenlemektedir (m. 259/2). Aynı madde, tanığın hasta veya engelli olması nedeniyle mahkemeye gelememesi durumunda, duruşmanın bulunduğu yer dışında tanıklığın alınmasına da imkân tanır (m. 259/3). Benzer şekilde, yemin kurumuna ilişkin HMK m. 235, yemin edecek kişinin mahkemeye gelemeyecek kadar hasta veya engelli olması hâlinde hâkimin bu kişiye bulunduğu yerde yemin ettireceğini hükme bağlamaktadır. Keşif bakımından ise HMK m. 290, keşfin yerinin ve kapsamının mahkemeye belirleneceğini, keşif sırasında tanık veya bilirkişi dinlenebileceğini düzenleyerek yargısal faaliyetin duruşma salonu dışında yürütülmesine açık bir dayanak oluşturmaktadır. Tüm bu hükümler birlikte değerlendirildiğinde, yargılamanın kural olarak duruşma salonunda gerçekleştiği, ancak gerçeğe ulaşmanın zorunlu kıldığı istisnai durumlarda yargısal işlemlerin mahkeme dışında da gerçekleştirilebildiği anlaşılmaktadır. Hatta Yargıtay 12. CD. 2017/11910 E., 2018/2544 K., 07.03.2018 tarihli kararında keşif işleminin de duruşma salonu dışında yürütülmesine açık bir dayanak olduğunu kabul ederek, keşif sırasında gerçekleştirilen yetkisiz ses ve görüntü kayıtlarının da HMK m. 153 kapsamında yasaklandığını ve TCK m. 286 kapsamında suç oluşturduğunu belirtmiştir. Böylece kayıt yasağının yalnızca mahkeme salonu ile sınırlı olmadığı; yargılama faaliyetinin yürütüldüğü her ortamda, keşif, yerinde dinleme gibi mahkeme dışı işlemler dâhil olmak üzere geçerli olduğu vurgulanmıştır. Aynı yönde bkz. Kuru (n 9) 149 dn 17.

¹⁰² Duruşma salonlarında, yargılamayı izlemek isteyen kişiler için belirlenmiş seyir alanları bulunmakta; böylece halkın yargılamayı takip edebilmesi alenîyet ilkesinin gerektirdiği şekilde mümkün olmaktadır. Kurt Konca (n 1) 174.

mehtedir¹⁰³. Fiziki duruşma salonunda hâkim, yargılamanın gerçekleştiği fiziksel mekân üzerinde tam yetki ve hâkimiyete sahiptir. Bu mekânın temel işlevi, düzenli bir duruşma için gerekli olan ciddi ve tarafsız ortamı sağlamaktır¹⁰⁴. Duruşma salonunun kapalı ve sınırlı bir alan olması, hâkimin salonun tamamını gözlemlemesine ve düzeni bozabilecek davranışları anında tespit etmesine imkân tanır. Bu koşullar, yalnızca tarafların değil, salonda bulunan tüm kişilerin davranışlarının doğrudan denetlenebilmesini sağlar. Hâkim, yargılamanın sağlıklı şekilde yürütülmesini temin etmek amacıyla, duruşma düzenini bozan kişileri uyarmak, düzeni bozucu eylemlere müdahale etmek ve zorunlu hâllerde HMK m. 151 kapsamında disiplin tedbiri uygulayarak bu kişileri duruşma salonundan çıkarmak gibi yetkileri etkin biçimde kullanabilir. Bu bağlamda, mekânsal kontrol, duruşma düzeninin sağlanmasını fiziki şartların doğal bir uzantısı hâline getirir. Diğer taraftan salonda hazır bulunan mahkeme personeli de duruşma disiplininin sağlanmasına katkıda bulunur. Özellikle duruşmaya katılmasına izin verilen üçüncü kişilerin teknik araçlarla herhangi bir kayıt almalarının engellenmesi, personelin fiili gözetim ve müdahale imkânları sayesinde daha kolay biçimde sağlanabilmektedir¹⁰⁵. Bu itibarla, duruşma salonunun fiziksel yapısı, hâkimin mekânsal hâkimiyeti ve mahkeme personelinin gözetimi birlikte değerlendirildiğinde, fiziki duruşmalarda ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının uygulanabilirliği yüksektir. İhlallerin tespiti ve engellenmesi büyük ölçüde mümkündür. Elektronik duruşmalarda ise bu denetim mekanizmasının yerini dolduracak eşdeğer bir kontrol alanı çoğu zaman mevcut değildir.

2. E-Duruşmada Ses ve Görüntü Kaydı ile Yayın Yasağının Denetimi

Sözlü yargılama işlemlerinin e-duruşma yöntemiyle gerçekleştirilmesi, mahkeme salonunun fiili sınırlarının genişlemesine ve adeta “çevrim içi bir

¹⁰³ Alman Medenî Usûl Kanununda (dZPO §136) hâkimin uyuşmazlığın tüm yönleriyle tartışılmasını ve duruşmanın kesintiye uğramaksızın yürütülerek tamamlanmasını sağlamakla yükümlüdür; gerekirse duruşmanın devamı için yeni oturum gününü derhal belirleyeceği ifade edilmektedir. İsviçre Federal Usûl Kanunu’nda (sZPO Art. 128.) yargılama sürecinin düzenli şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla, mahkeme işlemlerini aksatan veya yargısal düzeni ihlâl eden kişiler hakkında disiplin yaptırımı uygulanabileceği öngörülmüştür. Bu kapsamda, duruşma düzenini bozan ya da mahkemenin işleyişini engelleyen kimselere para cezası verilebileceği gibi, gerekli görüldüğünde ilgili kişinin duruşma salonundan çıkarılması da mümkündür. Düzenleme, mahkemenin usule uygun ve kesintisiz biçimde görev yapabilmesi için zorunlu tedbirleri almaya yetkili olduğunu ortaya koymaktadır.

¹⁰⁴ Roller (n 7) 487.

¹⁰⁵ Brunner, Schwander, Vischer und Müller (n 78) ZPO Art. 141a, 1107. Öğretide, duruşma sırasında ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının en fazla akıllı telefonlar aracılığıyla ihlâl edilme riski taşıdığı belirtilmekte; fotoğraf ve video çekimine imkân veren cep telefonlarının yasağın uygulanabilirliğini zayıflatan başlıca araçlar hâline geldiği ifade edilmektedir. Bu nedenle, yasağın ihlalinin bertaraf edebilmek için yargılama sırasında akıllı telefonların kullanımını sınırlayıcı veya denetime elverişli önlemlerin alınmasının gerekli olduğu ileri sürülmektedir. Kurt Konca (n 1) 155.

duruşma mekânının” oluşmasına yol açmaktadır¹⁰⁶. Bu genişleme, fiziki salonda mümkün olan mekânsal kontrolün dijital ortamda aynı yoğunlukla sürdürülememesi sonucunu doğurur¹⁰⁷. Böylelikle duruşma düzenine ilişkin klasik denetim mekanizmaları, e-duruşma pratiğinde daha kırılgan hâle gelmektedir.

E-duruşmalarda denetimi zorlaştıran temel unsur, kamera açısının sınırlı olmasıdır. Görüş alanının dar kalması, katılımcının bulunduğu fiziki ortamın mahkeme tarafından yeterince gözlemlenememesine yol açar ve üçüncü kişilerin ortamda bulunup bulunmadığının tespitini güçleştirir. Bu durum, ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağına uyulup uyulmadığının denetlenmesini de zorlaştırmaktadır¹⁰⁸. Bu nedenle e-duruşma uygulanırken kameranın, ses ve görüntünün aktarıldığı alanı mümkün olduğunca kapsayacak şekilde konumlandırılması önem taşımaktadır. Aksi hâlde üçüncü kişilerin müdahalesi, suistimal, tehdit veya şantaj ihtimali artabilir¹⁰⁹. Bununla birlikte görüntünün sınırlı bir çerçevede aktarılması, duruşma salonundaki bütünsel atmosferin algılanmasını güçleştirmektedir¹¹⁰. E-duruşmanın kalıcı ve güvenilir bir model hâline gelebilmesi için, hâkimin taraflar üzerindeki gözlem yetisini güçlendirecek teknik imkânların geliştirilmesi gerekmektedir¹¹¹. Öte yandan üçüncü kişilerin tanığı etkileyerek ifadesine müdahale etme ihtimali de göz ardı edilmemelidir¹¹². Bu nedenle hâkimin, bağlantının kurulduğu ortamda kimlerin bulunduğunu ve duruşma koşullarının uygunluğunu tespit edebilmesi gerekir¹¹³. Aksi hâlde ekran dışında kalan kişilerce tanığa yönlendirme yapılması veya elektronik iletişim araçlarıyla önceden hazırlanmış cevapların iletilmesi gibi durumlar ortaya çıkabilir¹¹⁴. Bu tür müdahaleler, tanık beyanının serbest iradeyle verilip verilmediği konusunda

¹⁰⁶ Brunner, Schwander, Vischer und Müller (n 78) ZPO Art. 141a, 1100.

¹⁰⁷ Roller (n 7) 484.

¹⁰⁸ Nitekim sınırlı çerçeve, yalnızca ihlalin tespitini değil, aynı zamanda elektronik ortamdan duruşmaya katılım sağlanabilecek mekânlara ilişkin ayrıntılı bir teknik ve hukuki altyapının oluşturulması zorunluluğunu ortaya koymaktadır (Barış Mıdık ‘Medeni Yargıda E-Duruşma Pilot Uygulaması ve Yargının Elektronik Dönüşümü Üzerine Bazı Düşünceler’ (Lexpera Blog, 3 Aralık 2025) <https://blog.lexpera.com.tr/medeni-yargida-e-durusma-pilot-uygulamasi-ve-yarginin-elektronik-donusumu-uzerine-bazi-dusunceler/> (Erişim: 18.12.2025)

¹⁰⁹ Öztek (n 52) 657; Selçuk Öztek, Sema Taşpınar Ayvaz ve Serdar Kale, ‘Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi’ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi’ (2020) 149 *TBB Dergisi* 77, 120; Brunner, Schwander, Vischer und Müller (n 78) ZPO Art. 141a, 1100.

¹¹⁰ MüKoZPO/ Fritsche (n 42) ZPO § 128a, Rn. 5.

¹¹¹ Işık (n 44) 1429.

¹¹² Hendrik Schultzky, ‘Videokonferenzen im Zivilprozess’ NJW 2003, 313, 316; Tanja Domej ‘Videokonferenzen im Zivilprozess’ (2022) 11-12 *Anwaltsrevue* 486, 491.

¹¹³ Brunner, Schwander, Vischer und Müller (n 78) ZPO Art. 141a, 1100.

¹¹⁴ Heinzmann und Trezzini (n 46) 88.

tereddüt yaratır ve beyanın güvenilirliğini doğrudan tartışmalı hâle getirir. Bu durum ise delil değerlendirmesinin sağlıklı yapılmasını güçleştirebilir ve hükümün dayandığı maddi vakıa tespitini etkileyebilir.

Bu risklerin azaltılması amacıyla öğretilde, iki kameranın eşzamanlı kullanılması¹¹⁵, ortamın önceden kamera ile taranması veya 360 derece görüntü alınması¹¹⁶ gibi teknik denetim yöntemleri önerilmektedir. Teknik önlemler denetimi güçlendirebilse de fiziki duruşmadaki bütüncül mekân kontrolünün yerini tam olarak dolduramaz. Kamera açısının genişletilmesi veya çoklu görüntü sistemlerinin kullanılması ihlâl riskini azaltabilir; ancak fiili gözetim ve fiziksel müdahale imkânı bulunmadığı sürece mutlak bir güvence sağlamaz. Bu tür tedbirler, ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının ihlâl ihtimalini azaltan tamamlayıcı araçlar olarak değerlendirilebilir; ancak tek başına yeterli değildir.

Bu değerlendirmeler ışığında kanaatimizce özellikle delil ikamesine ilişkin aşamalarda, tanık beyanı gibi güvenilirliği doğrudan etkileyen usûl işlemlerinde bağlantının katılımcının serbestçe seçtiği herhangi bir mekândan değil; adliye bünyesinde veya bu amaçla tahsis edilmiş, denetlenebilir ve kurumsal gözetim altındaki resmi alanlardan gerçekleştirilmesine yönelik açık bir düzenleme yapılması gereklidir. Katılımcıların bağlantı öncesinde fiziki kontrolünden geçirilmesi, üzerlerinde kayıt veya iletişim cihazı bulunmadığının tespit edilmesi ve üçüncü kişilerin müdahalesini engelleyecek gözetim tedbirlerinin uygulanması, duruşma düzeni ve delil güvenilirliği bakımından önemli bir güvence sağlayacaktır. Aksi hâlde teknik çözümler, tanık beyanının serbest iradeyle verildiğine ilişkin güveni tam olarak teminat altına alamayacak; bu durum delil değerlendirmesini ve hükümün dayandığı maddi vakıa tespitini tartışmalı hâle getirebilecektir.

3. Medenî Usûl Hukukunda Duruşma Düzenine İlişkin Hükümlerin E-Duruşmaya Uygulanabilirliği

Medenî usûl hukukunda duruşma düzeninin sağlanmasına ilişkin temel çerçeve HMK m. 151'de çizilmiştir. Bununla birlikte, ses ve görüntü kaydı ile yayını yasaklayan hüküm (HMK m. 153) ile Yönetmelikte (m. 14) duruşmanın icrasında hâkimin düzeni koruma yetkisine açıkça atıfta bulunmaktadır. Bu hükümlerin birlikte değerlendirilmesi, fiziki duruşma ile e-duruşma arasında duruşma düzeninin sağlanması bakımından ortak bir kanuni eksenin bulunduğunu ortaya koymaktadır.

¹¹⁵ Domej (n 112) 491.

¹¹⁶ Urs Weber-Stecher U, 'Gerichtsverhandlungen mittels Videokonferenz?' (2021) 56 *Schweizerische Zeitschrift für Zivilprozess- und Zwangsvollstreckungsrecht*, 705,707.

HMK m. 151 uyarınca hâkim, duruşma düzenini bozucu davranışları men edebilir, ilgili kişiyi duruşma salonundan çıkarabilir ve ihtara rağmen devam eden davranışlar bakımından disiplin hapsine hükmedebilir. Bu yetkilerin etkin biçimde kullanılabilmesi ise hâkimin fiziki duruşma salonunun bütününe hâkim olmasına, taraf ve izleyici davranışlarını doğrudan gözlemleyebilmesine ve gerektiğinde kolluk görevlileri aracılığıyla anında müdahale edebilmesine bağlıdır.

Duruşma düzenine ilişkin tedbirler, yalnızca fiziki mahkeme salonuyla sınırlı olmayıp, duruşmanın sağlıklı ve kesintisiz yürütülmesini güvence altına alma amacına yöneldiğinden, duruşmayı yöneten başkan hâkim, bağlantıyla katılan kişiler ile bulundukları mekâna yönelik disiplin önlemleri alma yetkisine de sahiptir¹¹⁷. Ne var ki öngörülen disiplin araçları, Kanun'un lafzı ve sistematigi itibarıyla esasen fiziksel mahkeme mekânında kullanılmak üzere tasarlanmıştı. Bu noktada asıl mesele, fiziksel mekâna özgü olarak kurgulanmış bu disiplin araçlarının e-duruşma ortamında ne ölçüde etkili biçimde uygulanabileceğidir.

Tarafların ve diğer katılımcıların mahkeme binası dışında, hâkimin fiili gözetiminden bağımsız ortamlardan duruşmaya katılmaları, kayıt veya yayın yapıp yapılmadığının denetlenmesini önemli ölçüde zorlaştırmaktadır¹¹⁸. Özellikle e-duruşmaya katılan kişinin gizlice kayıt alması veya görüntü aktarması, hem kişilik hakları hem de duruşma güvenliği bakımından ciddi riskler doğurmaktadır¹¹⁹. Bu nedenle fiziki duruşmada görece kolaylıkla sağlanabilen oturum disiplininin, elektronik ortamda aynı etkinlikle sağlanması çoğu zaman mümkün değildir¹²⁰. Bu nedenle, daha önce de belirtildiği üzere, e-duruşmalarda duruşma düzeninin etkin biçimde sağlanabilmesi için bağlantının kurumsal ve denetlenebilir mekânlardan gerçekleştirilmesi isabetlidir. Özellikle delil ikamesi aşamalarında, bağlantının kurulduğu ortamda bir adliye görevlisinin fiili gözetiminin bulunması¹²¹, hem ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının uygulanabilirliği

¹¹⁷ MüKoZPO/ Fritsche (n 42) ZPO § 128a, Rn. 8; Brunner, Schwander, Vischer und Müller (n 78) ZPO Art. 141a, 1100; Schultzzy (n 112) 316.

¹¹⁸ Peter Guyan P, 'Art 170a ZPO - Einvernahme mittels Videokonferenz' (2025) 69 *Schweizerische Zeitschrift für Zivilprozess- und Zwangsvollstreckungsrecht (ZZZ)* 13, 18.

¹¹⁹ Roller (n 7) 484.

¹²⁰ Schultzzy (n 112) 318.

¹²¹ Önlem mahiyetinde mahkeme, video bağlantısının kurulduğu mekânda bir görevlinin bulunmasını talep edebilir. Schultzzy (n 112) 316; Brunner, Schwander, Vischer und Müller (n 78) ZPO Art. 141a, 1100. E-duruşma uygulamasının sağlıklı biçimde işleyebilmesinin yalnızca teknik altyapının yeterliliğine değil, aynı zamanda insan kaynağının bu süreçleri etkin şekilde yürütebilecek donanıma sahip olmasına da bağlıdır. Bu doğrultuda hâkimler, savcılar, avukatlar ve zabıt kâtipleri için e-duruşma süreçlerinin işleyişi, teknik araçların doğru kullanımı, veri güvenliği ve adil yargılanma hakkına ilişkin hassasiyetleri kapsayan düzenli ve zorunlu hizmet içi eğitim programlarının oluşturulması gerekir. Işık (n 44) 1429.

hem de duruşma disiplininin korunması bakımından önemli bir güvence teşkil eder. Bununla birlikte, teknik ve kurumsal önlemlere rağmen kayıt ve yayın yasağının ihlâl edilme ihtimali tamamen ortadan kaldırılamayabilir. Dijital ortamın doğası gereği her zaman belirli bir risk mevcuttur. Bu nedenle mesele yalnızca ihlâlin önlenmesi değil; ihlâl şüphesinin ortaya çıkması hâlinde hâkimin nasıl hareket edeceğinin de açık biçimde belirlenmesidir.

Bu çerçevede, e-duruşma sırasında kayıt ve yayın yasağının ihlâl edildiğine dair bir şüphe ortaya çıkması hâlinde hâkimin derhâl müdahale etmesi gerekir. Bu kapsamda öncelikle bağlantı geçici olarak kesilmeli, ilgili kişi sistemden çıkarılmalı veya katılımcıların tamamı sistemden çıkarılıp duruşmaya ara verilmelidir¹²². Sonrasında ihlâlin gerçekleşip gerçekleşmediği tespit edilmeli; gerekli görülürse ilgili kişi hakkında HMK m. 151 kapsamında disiplin tedbirleri uygulanmalıdır. Şayet ihlâlin tanık beyanı gibi delil ikamesine ilişkin bir aşamada meydana geldiği anlaşılırsa, beyanın serbest iradeyle verilip verilmediği ayrıca değerlendirilmelidir. Bu konuda tereddüt doğması hâlinde, tanığın yeniden dinlenmesi veya beyanın hükme esas alınmaması gündeme gelebilecektir. Bu nedenle ihlâl, yalnızca disiplin yaptırımı çerçevesinde ele alınamaz; delilin güvenilirliği ve hükmün dayanağı bakımından somut etkisi ayrıca değerlendirilmelidir.

4. Ses ve Görüntü Kaydı ile Yayın Yasağının Amacı Kapsamında Korunan İlkelerin E-Duruşmada Uygulanabilirliği

Duruşmalarda ses ve görüntü kaydı ile yayını yasaklayan HMK m. 153, yalnızca teknik bir yasak öngören bir hüküm olmayıp, hükümet gerekçesinde de açıkça ifade edildiği üzere; yargılamanın selametinin sağlanması, tarafların teşhir edilmemesi, hâkim ve tanıklar üzerinde baskı oluşturulmasının önlenmesi, kişilik haklarının ve özel hayatın gizliliğinin korunması, yargı bağımsızlığının teminat altına alınması ve basın özgürlüğü ile adil yargılanma hakkı arasında demokratik bir denge kurulması gibi çok yönlü koruma amaçlarına sahiptir. Ne var ki bu koruma amacı, esasen fiziki duruşma salonunun kontrol edilebilir koşulları dikkate alınarak şekillenmiş olup, yargılamanın elektronik ortamda gerçekleştirilmesi hâlinde aynı güvencelerin ne ölçüde sağlanabildiği ayrı bir değerlendirme gerektirmektedir. Zira e-duruşma, hem mekânsal denetimin daralması hem de kişisel verilerin işlen-

¹²² Bu tür tedbirler, mahkemenin hem fiziksel hem de sanal ortamda yargılamayı yöneten merci olma konumunu muhafaza etmesi ve duruşmadan çıkarma gibi duruşma düzenine ilişkin yetkilerini her iki ortamda da işlevsel biçimde kullanabilmesi bakımından önem taşımaktadır. Brunner, Schwander, Vischer und Müller (n 78) ZPO Art. 141a, 1100.

me yoğunluğunun artması nedeniyle, HMK m. 153'ün korumak istediği değerlerin dijital ortamda sürdürülebilirliği bakımından yeni ve özgün riskler ortaya çıkarmaktadır.

Yargılamanın selameti, HMK m. 153'ün koruma altına aldığı temel değerlerden biri olup duruşmanın kesintisiz, güvenli ve dış etkilere kapalı biçimde yürütülmesini ifade eder. Fiziki duruşma salonunda hâkimin mekân üzerindeki tam gözetimi karşısında e-duruşmalarda gizli kayıt, üçüncü kişilerin müdahalesi veya elektronik yönlendirme gibi risklerin tespitini güçleştirmektedir. Bu nedenle hâkim, e-duruşma yapılmasına karar verirken somut olayda yargılamanın selametinin dijital ortamda yeterli güvenceye kavuşup kavuşamayacağını değerlendirmelidir. Şayet bu güvence sağlanamıyorsa, yargılamanın selameti gereği e-duruşma yerine fiziki duruşma usûlüne başvurulması gerekir. Aksi hâlde ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının koruduğu değerler fiilen zayıflayacaktır.

Yasağın koruduğu temel alanlardan biri de tarafların ve yargılamaya katılan diğer sujelerin kişilik hakları ile özel hayatlarının gizliliğidir¹²³. Zira herkese açık şekilde yürütülen duruşmalar, kimi durumlarda tarafların, tanıkların veya duruşmaya katılan diğer kişilerin kişilik haklarını etkileyebilecek nitelikte bilgilerinin ifşasına yol açabilmektedir¹²⁴. Duruşmanın doğası gereği bazı kişisel verilerin¹²⁵ ve hassas mahrem bilgilerin diğer katılımcılar tarafından duyulması, ilgili kişiler açısından kişilik haklarına yönelik ciddi müdahaleler doğurabilmektedir¹²⁶. E-duruşmalar da teknik olarak oldukça geniş bir kişisel veri işleme

¹²³ Öğretide, özel hayatın korunması amacıyla alenîyetin belirli hâllerde sınırlandırılmasının zorunlu olabileceği ifade edilmektedir. Buna göre, taraflardan biri açısından utanç verici veya mahrem nitelikteki olayların duruşmada alenî olarak tartışılması, kişinin kişilik değerlerini, şöhretini ve manevi bütünlüğünü zedeleyebilir. Benzer şekilde, psikolojik veya davranışsal sebeplerle konuşmakta güçlük çeken bir kişinin topluluk önünde beyan vermeye zorlanması da özel hayatın gizliliğini ve kişilik haklarını olumsuz etkileyebilir. Bu görüşe göre, alenîyetin sınırlandırılması için uyumsuzluğun, objektif olarak gizli kalmamasında korunmaya değer bir menfaatin bulunduğu bir özel hayat alanına ilişkin olması gerekir. Özellikle aile ilişkileri, sağlık bilgileri, cinsel yaşam veya dini inançlar gibi mahrem nitelikli bilgiler söz konusu olduğunda, bu verilerin ifşası kişilik haklarını ciddi biçimde zedeleyebileceğinden, alenîyetin kaldırılması veya sınırlandırılması uygun görülebilmektedir. Bkz: Çiftçi (n 4) 171.

¹²⁴ Pekcanitez, Alenîyet (n 1) 416.

¹²⁵ Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik içtihadına göre kişisel veri, belirli veya belirlenebilir bir kişiye ilişkin her türlü bilgiyi ifade eder. Bu kapsamda, yalnızca ad, soyad gibi kimliği doğrudan gösteren bilgiler değil; görüntü ve ses kayıtları, iletişim ve konum verileri, sosyal ilişkilere ve sağlık durumuna ilişkin bilgiler ile kişiyi dolaylı yoldan tanımlayabilen tüm bilgiler de kişisel veri niteliği taşır. Mahkeme, sağlık verileri, siyasal düşünce, dini inanç, dernek-vakıf üyelikleri ve ceza mahkûmiyetlerine ilişkin bilgilerin ise "özel nitelikli kişisel veri" olarak daha sıkı koruma altında bulunduğunu vurgulamaktadır. AYM. E. 2014/74, K. 2014/201, T. 25.12.2014.; AYM. E. 2013/122, K. 2014/74, T. 9/4/2014.; AYM. E. E.2014/180, K. 2015/30, T. 19/3/2015.

¹²⁶ Pekcanitez, Alenîyet (n 1) 416.

alanı doğurur¹²⁷. Hâkim, e-duruşma yapılmasına karar verirken yalnızca yargı-lamanın pratik ve ekonomik boyutunu değil; uyuşmazlığın konusunu, taraf ve tanık beyanlarının içeriğini, duruşma sırasında işlenecek kişisel veri yoğunluğunu ve ortaya çıkabilecek veri güvenliği risklerini de dikkate almalıdır¹²⁸. Nitekim Anayasa'ya göre, “*Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. (m. 20)*”. Bu hüküm, devlete yalnızca keyfi müdahalelerden kaçınma yükümlülüğü yüklememekte; aynı zamanda bireylerin özel hayatına etkili biçimde saygı gösterilmesini sağlamak, yani kişisel verilerin üçüncü kişiler karşısında da korunacağı bir hukuki çerçeve oluşturmak yönünde pozitif yükümlülükler de getirmektedir¹²⁹. Ayrıca bu noktada kamu yararının bulunmadığı durumlarda ve somut olayın özellikleri bunu haklı kılıyorsa, tarafların ortak talebiyle duruşmaların kamuya kapalı olarak yürütülmesi mümkün olmalıdır¹³⁰. Özellikle bireylerin serbestçe tasarruf edebilecekleri özel haklara ilişkin davalarda, tarafların gizliliği tercih etmesi ve özel hayatın korunmasını istemesi meşru bir taleptir¹³¹. Ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı, bu bağlamda da aleniyet ilkesini ortadan kaldıran değil, onu mahremiyet ve kişilik haklarıyla uyumlu hâlde işleten tamamlayıcı bir tedbir niteliğindedir.

Mukayeseli hukukta, özellikle İsviçre Federal Usûl Kanunu’nun 2025 revizyonu ile getirilen hükümler, bu bütüncül yaklaşımı kanun seviyesinde somutlaştırmaktadır. sZPO Art. 141b, İsviçre’de videokonferans yöntemiyle yargılamanın yalnızca teknik bir yenilik olarak görülmemesi gerektiğini; bunun, usûl hukukuna ilişkin güvence mekanizmalarıyla, kişisel verilerin korunmasına yönelik önlemlerle ve kayıt düzenine dair koşullarla birlikte bütüncül bir çerçevede değerlendirilmesi gereken bir kurum olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır¹³². Buna karşılık, Türk hukukunda HMK m. 149 uyarınca e-duruşmanın uygulanmasına ilişkin teknik koşullar, kişisel verilerin korunmasına ve veri güvenliğine yönelik ayrıntılı bir çerçeve çizilmiş değildir¹³³. Bu durum, özellikle

¹²⁷ Johannes Peter Francken, Eberhard Natter und Betina Rieker, ‘Neuregelung der ret Videokonferenztechnik in der Arbeitsgerichtsbarkeit’ NZA 2024, 937, 939.

¹²⁸ MüKoZPO/Fritsche (n 42) ZPO § 128a, Rn. 6.

¹²⁹ “Anayasa’nın 20. maddesi esas itibarıyla bireyi kamu makamlarının keyfi müdahalesine karşı korumakla birlikte devletin sadece böyle bir müdahalede bulunmaktan kaçınması şeklindeki negatif yükümlülüğün yanı sıra özel hayata ve aile hayatına etkili bir şekilde saygı gösterilmesi bakımından pozitif yükümlülükleri de kapsamına almaktadır. Bu yükümlülükler, bireylerin kendi aralarındaki ilişkiler alanında olsa dahi özel hayata saygıyı sağlamayı hedefleyen tedbirlerin alınmasını zorunlu kılar.” Adnan Oktar (3), B. No: 2013/1123, 2/10/2013, § 32; Marcus Frank Cerny [GK], B. No: 2013/5126, 2/7/2015, § 36.

¹³⁰ Aktepe Artık (n 1) 325.

¹³¹ ibid 325.

¹³² Işık (n 44) 1414.

¹³³ ibid 1430.

kişisel verilerin yoğun biçimde işlendiği davalarda, ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının dijital ortamda aynı koruma seviyesini sağlayıp sağlayamadığı sorusunu daha da önemli hâle getirmekte; mevzuatın veri güvenliği ve mahremiyet boyutunu güçlendirecek yönde geliştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu çerçevede mahkeme, e-duruşma yapılmasına ilişkin takdir yetkisini kullanırken, yargılamaya katılan herkesin kişilik haklarını ve özellikle kişisel verilerin korunması ilkesini gözetmekle yükümlüdür. Nitekim ilgili düzenlemeler, belirli koşullar altında kişisel verilerin işlenmesine izin verse de özel nitelikli kişisel verilerin söz konusu olduğu hâllerde e-duruşmanın tercih edilmesi, hem veri güvenliği riskleri hem de tarafların korunması bakımından kural olarak uygun bir yöntem olmayacaktır¹³⁴.

Ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağına ilişkin HMK m. 153'ün hükümet gerekçesinde de açıkça vurgulandığı üzere, düzenlemenin temel amaçlarından biri yargı bağımsızlığının korunması, hâkim ve tanıkların etki altında bırakılmasının önlenmesi ve yargılamanın dış baskılardan arındırılmış biçimde yürütülmesidir¹³⁵. Somut olayın özellikleri, tarafların konumu veya uyuşmazlığın niteliği itibarıyla dış müdahale riskinin yoğun olduğu hâllerde, e-duruşma yönteminin bu güvenceyi yeterince sağlayıp sağlamadığı ayrıca değerlendirilmelidir. Şayet yargılamanın bağımsız ve etkiden uzak yürütüleceğine dair yeterli güvence bulunmuyorsa fiziki duruşma usûlüne başvurulması gerekir. E-duruşmanın tercih edilmesi hâlinde ise bağlantının devletin gözetim ve denetimi altında bulunan resmî mekânlarda gerçekleştirilmesi, yargı bağımsızlığını ve beyanların serbestçe oluşmasını fiilen güçlendirecektir. Bu şekilde hâkimin karar süreci ile taraf ve tanık beyanları üzerinde üçüncü kişilerin müdahale ihtimali asgari düzeye indirilebilir ve kayıt ile yayın yasağının korumayı hedeflediği usûlî güvence somut bir zemine kavuşturulmuş olur.

Diğer taraftan, basın özgürlüğü ve haber alma hakkı (Anayasa m.28) gereği basın mensupları, fiziki duruşmalarda olduğu gibi e-duruşmalarda da duruşma salonuna erişebilmekte, yargılamayı izleyebilmekte ve kamuoyunu bilgilendirebilmektedir. Ancak bu özgürlük, yargı bağımsızlığını tehdit eder nitelikte geniş-

¹³⁴ MüKoZPO/ Fritsche (n 42) ZPO § 128a, Rn. 6.

¹³⁵ Duruşma sırasında kayıt yapılması olgusu, tek başına hâkimlerin veya yargı erkinin bağımsızlığını zedeleyen bir unsur olarak nitelendirilmemelidir. Nitekim günümüz teknolojik imkânları dikkate alındığında, kayıt faaliyeti çoğu zaman görünür ve rahatsızlık veren cihazlarla yapılmamakta; aksine, mobil ve kolay gizlenebilir araçlarla gerçekleştirilebilmektedir. Artık geçmişte olduğu gibi omuzda taşınan büyük kameraların kullanılmasına ihtiyaç duyulmadığı gerçeği, bu tespiti daha da güçlendirmektedir. Bu nedenle, kayıt ihtimalinin varlığının tek başına yargısal bağımsızlığa yönelik yapısal bir tehdit olarak yorumlanması isabetli görünmemektedir (Aşık (n 1) 752).

letilemez. Özellikle duruşma sırasında görüntü veya ses kaydı alınması, yargılamanın taraflarını teşhir etme, tanıkları baskı altına alma veya hâkimin tarafsız görünümünü zedeleme tehlikesi taşıdığı için haklı ve meşru sınırlamalara tabidir. Bu bağlamda, basın özgürlüğü ile yargı bağımsızlığı arasındaki denge, aleniyet ilkesinin özü ile duruşma içeriğinin kontrolüne ilişkin sınırlar arasında kurulmalıdır. Bu nedenle hem fiziki duruşmalarda hem de e-duruşmalarda, basının duruşmayı izleme hakkı saklı tutulurken, ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı korunmalı; duruşmanın seyrini aktarabilme imkânı ise, disiplin düzenini bozmadığı sürece güvence altında olmalıdır¹³⁶.

5. E-Duruşmaların Yaygınlaşması Durumunda Doğabilecek Riskler

E-duruşmaların sağladığı hız, maliyet avantajı ve erişilebilirlik nedeniyle, teknik altyapısı giderek güçlenen mahkemelerde bu yöntemle başvuru oranının önümüzdeki yıllarda artacağı öngörülmektedir¹³⁷. Hâlen e-duruşmanın kullanım alanları sınırlı olmakla birlikte, öğretilde özellikle ön inceleme duruşmalarının bu yöntemle yapılmasında bir sakınca bulunmadığı¹³⁸ ve e-duruşmanın yargılamada daha yaygın bir uygulama hâline gelmesi gerektiği ifade edilmektedir¹³⁹. Bu gelişmeler karşısında, e-duruşmanın yakın gelecekte medenî usûl hukukunda daha yerleşik ve geniş kapsamlı bir araç olarak kullanılacağı açıktır¹⁴⁰. Bununla birlikte e-duruşmanın etkisi, yargılamanın yürütüldüğü dereceye göre farklılık gösterecektir. Aleniyet ilkesinin en yoğun biçimde hissedildiği ve sözlü yargılamanın merkezi rol oynadığı ilk derece ve istinaf aşamalarında, e-duruşmanın yaygınlaşması duruşma düzeni, denetlenebilirlik ve ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının etkinliği bakımından daha belirgin sorunlar doğurabilecektir. Bu durum özellikle ilk derece ve istinaf aşamalarında, sözlü yargılamanın merkezi rolü nedeniyle, duruşma düzeninin sağlanması ve delillerin değerlendiril-

¹³⁶ Medya faaliyetlerinin fiziki duruşma salonunda “kayda değer bir kesinti” ve hatta “panayır atmosferi” yaratabileceğine ilişkin tespitler, yalnızca yüz yüze yargılamalara özgüdür. Oysa uzaktan kayıt durumunda ne kamera kabloları gibi fiziki engeller ne de medyaya ait dikkat dağıtıcı unsurlar vardır. Muhabirlerin kendi ortamlarından ekran görüntüsü alması duruşmanın akışını hiçbir şekilde etkilemez. Bu yöntemin duruşmayı kesintiye uğratabilecek öngörülebilir bir gürültü veya kargaşa yaratması beklenmez. Bu nedenle, duruşma düzeninin korunması gerekçesi, uzaktan kayıt yasaklarını haklı kılmaya elverişli değildir. Bultman (n 84) 114.

¹³⁷ ibid 118; Sieweke (n 79) 1222; Wiśniewski (n 6) 78.

¹³⁸ Ön inceleme duruşmalarında e-duruşma kullanımını yasaklayan bir hüküm bulunmamaktadır. Adalet Bakanlığı’nın soru cevap kılavuzunda imza zorunluluğu gerekçe gösterilse de aynı zorunluluk istisna, tanık dinlenmesi ve yemin gibi diğer işlemler için de geçerli olup bu işlemler e-duruşmaya engel sayılmamaktadır. Elektronik imzanın hukuken el yazısıyla aynı sonucu doğurması da dikkate alındığında, ön inceleme safhasında e-duruşmanın uygulanmasına yönelik bir engel ileri sürülemez Arslan (n 49) 754.

¹³⁹ ibid 763.

¹⁴⁰ Schultzy (n 112) 318.

mesi çerçevesinde daha hassas sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle ses ve görüntü kayıt ve yayın yasağına ilişkin yapılacak düzenlemelerin pratik ve görünür etkisi, sözlü yargılamanın yoğun olduğu bu aşamalarda daha belirgin biçimde ortaya çıkacaktır. Bununla birlikte yasağın geçerliliği ve bağlayıcılığı tüm yargılama derecelerinde devam etmektedir.

E-duruşmaların yaygınlaşması, duruşmanın nasıl icra edileceğine ilişkin yeni senaryoları da beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede örneğin, duruşmanın adliye içindeki başka bir salonda bulunan izleyicilere “duruşma salonu içinde ses ve görüntü aktarımı” yoluyla iletilmesi¹⁴¹; adliye binası dışındaki kişilere “ortak bir alanda izletilmesi”; tarafların veya kamuoyunun “mahkemece sağlayacak bir bağlantı üzerinden duruşmayı çevrim içi” olarak takip edebilmesi ya da duruşmanın “canlı yayın (livestream)” formatında izlenebilmesi¹⁴², gibi aktarma biçimleri, elektronik duruşmaların yaygınlaşmasıyla birlikte daha sık karşılaşılabilecek ihtimaller hâline gelmektedir. Bu ihtimaller arasında, ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının ihlâl edilmesi bakımından en yüksek risk barındıran iki yöntem, duruşmaya ilişkin bağlantı linkinin kamuya açılması ve duruşmanın tamamen canlı izlenebilmesidir. HMK m. 149’un öngördüğü sınırlı katılımcı çerçevesi, teknolojik gelişmelerle birlikte genişletilmiş bir aleniyet anlayışına evrilebilir¹⁴³. Bu durumda, yargılamanın tarafı olmayan bireylerin de duruşmayı çevrim içi ortamda izleyebilmesi mümkün hâle gelecektir¹⁴⁴. Bu ihtimaller yalnızca teknik riskler değildir. Bağlantının kontrolsüz biçimde kamuya açılması, HMK m. 153’ün koruduğu yargılamanın selameti ilkesini zayıflatılabileceği gibi, tarafların beyanlarını serbestçe ortaya koymalarını da etkileyebilir. Bu durum HMK m. 27 kapsamında güvence altına alınan hukuki dinlenilme hakkı ile silahların eşitliği ilkesini somut olayda zedeleyebilir. İhlalin gerçekleşmesi hâlinde ise yalnızca disiplin yaptırımı değil, delil değerlendirmesinin yeniden ele alınması da gündeme gelebilecektir.

Öğretide, aleniyet ilkesinin e-duruşmalarda da etkin biçimde sağlanabilmesi için önerilen yöntemlerden biri, e-duruşmalara ilişkin bağlantı linklerinin

¹⁴¹ Duruşma salonunun fiziki kapasitesinin, yargılamayı takip etmek isteyen kişiler bakımından yetersiz kalması, uygulamada yargılamanın gerektirdiği istisnai bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu hâlde, ilgili kişilerin açık rızasının bulunması şartıyla mahkeme, duruşmanın içeriğini salon dışında bekleyenlere eş zamanlı olarak aktarmaya karar verebilir. Kurt Konca (n 1)168.

¹⁴² Musielak, Voit und Stadler (n 42) ZPO § 128a, Rn. 1. Anılan elektronik duruşmaya katılım biçimlerinin ve bu yöntemlerin aleniyet ilkesine yansımalarının değerlendirilmesi için bkz.: Hakan Hasırcı, ‘Medeni Yargılama Hukukunda Elektronik Duruşmalarda Aleniyetin Sağlanması’ (2023) 56 *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 449, 455-458.

¹⁴³ Arslan (n 30) 79.

¹⁴⁴ ibid 79.

mahkemenin resmi internet sitesi üzerinden kamuya açık olarak paylaşılmasıdır¹⁴⁵. Ancak bu yöntem, duruşmanın dijital ortamda çok geniş bir kitleye açılması sebebiyle, özellikle gizli kayıt alınması ve bu kayıtların kontrolsüz biçimde yayılması riskini artırmaktadır¹⁴⁶. Dijital usul işlemlerinin şeffaf biçimde yürütülmesi mümkün olmakla birlikte, e-duruşmaların bu şekilde açıklığa kavuşturulması, ancak sıkı teknik ve hukuki güvencelerin sağlanmasıyla mümkündür¹⁴⁷. Bu noktada, İsviçre hukukunda elektronik erişime ilişkin ayrıntıların düzenlendiği VEMZ örneği önemli bir fikir vermektedir. VEMZ m. 8 uyarınca öngörülen “önceden kayıt olma zorunluluğu”, kamuya açık duruşmaların belirsiz üçüncü kişilere kontrolsüz biçimde aktarılmasını engellemeye yönelik bir filtre işlevi görmek ve elektronik erişimin tamamen anonim, denetimsiz ve iz bırakmadan kullanılmasının önüne geçmektedir¹⁴⁸. Benzer bir yaklaşımın Türk hukukunda da hayata geçirilmesi mümkündür. Özellikle gelecekte duruşmalara ilişkin bağlantı linklerinin paylaşılması gündeme gelirse, UYAP Vatandaş Portal üzerinden kimlik doğrulamasına dayalı zorunlu ön kayıt sistemi oluşturulabilir. Bu yöntemde duruşmayı izlemek isteyen kişilerin e-Devlet veya UYAP kimlik doğrulama modülleri aracılığıyla sisteme giriş yapmaları zorunlu tutulur. Böylece dijital duruşmaya erişen kişilerin kimliği belirlenebilir hâle gelir ve tamamen anonim ve iz bırakmadan gerçekleşen bir erişim modeli ortadan kaldırılmış olur. Bu tür bir sistem, gizli kayıt yapılması ihtimalini bütünüyle ortadan kaldırmasa da ihlâlin tespitini ve sorumluluğun belirlenmesini kolaylaştırarak ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının yaptırım gücünü fiilen güçlendirebilir. Ayrıca anonimliğin kaldırılması, potansiyel ihlâller bakımından caydırıcı bir etki doğurarak yasağın etkinliğini artırabilir.

Fiziki erişimin güçleştiği veya imkânsız hâle geldiği durumlarda, aleniyet ilkesinin etkin kılınabilmesi için duruşmanın, canlı ses ve görüntü aktarımı yoluyla kamuya açılması da aleniyetin dijital ortamda sağlanmasına yönelik bir yöntem olarak değerlendirilebilir. “Dijital aleniyet” olarak adlandırılabilir bu yaklaşım, kamusal öneme sahip TBMM oturumlarının veya belediye meclisi toplantılarının çevrim içi olarak izlenebilmesine benzer bir işleyişe sahiptir¹⁴⁹. Böylece kamuoyu, duruşma salonunda gerçekleşen yargılamayı tek yönlü bağlantı aracılığıyla takip edebilmekte ve kendisi adına yürütülen yargısal faaliyetin

¹⁴⁵ ibid 79.

¹⁴⁶ Evren Koç, ‘Duruşma Tatbikatında Aleniyet’ iç Serkan Kaya vd. (edr), *Medeni Yargıda Dijitalleşmenin Etkileri* (On iki Levha Yayınları 2025) 135, 138.

¹⁴⁷ ibid 138.

¹⁴⁸ Guyan (n 118) 20.

¹⁴⁹ Arslan (n 49) 749.

şeffaf biçimde ilerlediğini gözlemleyebilmektedir¹⁵⁰. Bu tür bir uygulama, tıpkı e-duruşma yönteminde olduğu gibi -hatta bazı yönleriyle daha yoğun biçimde- aleniyet ilkesinin etkisini artırmakla birlikte, kişilik hakları ile kişisel verilerin korunması açısından benzer nitelikteki riskleri ve kimi durumlarda daha ağır sakıncaları da beraberinde getirebilir¹⁵¹. Bu durumda da gizli kayıt alınması ihtimali mevcut olmakla birlikte, söz konusu risk e-duruşma yöntemine kıyasla daha yüksek bir seviyeye ulaşmaktadır¹⁵².

Dijital aleniyet kapsamında duruşmanın canlı yayın yoluyla geniş ve belirsiz bir izleyici kitlesine açılması, yargılamanın düzeni bakımından ciddi sonuçlar doğurabilir. Canlı yayın ortamında beyanların kaydedilerek dolaşıma sokulabileceği endişesi, tarafların açıklama ve savunma özgürlüğünü fiilen sınırlandırabilir. Bu durum, hukukî dinlenilme hakkının ayrılmaz bir görünümü olan silahların eşitliği ilkesinin zedelenmesi sonucunu doğurur. Zira taraflardan biri diğerine nazaran dezavantajlı bir konuma sürüklenmiş olur¹⁵³. Aynı risk tanık beyanları bakımından daha ağır sonuçlar doğurabilir. HMK m. 261 ve 262’de tanığın bağımsız ve dış etkiden uzak biçimde dinlenmesi güvence altına alınmıştır. Buna rağmen dijital ortamda gizli kayıt alınması veya üçüncü kişilerin müdahalesi ihtimali tamamen bertaraf edilememektedir. Bu durum yalnızca disiplin sorunu değildir. Beyanın güvenilirliği üzerinde makul şüphe doğurabilir ve delilin takdiri değerini zayıflatır. Tanığın beyanını daraltması veya çekinme hakkını kullanması ihtimali de maddi gerçeğe ulaşma sürecini doğrudan etkileyebilir.

¹⁵⁰ ibid 749.

¹⁵¹ Aşık (n 1) 752; Hasırcı (n 142) 457.

¹⁵² Hasırcı (n 142) 457. Böyle bir aktarım biçiminde yalnızca bağlantı linkine sahip kişiler değil, canlı yayına erişimi olan herkes gizli kayıt yapma imkânına kavuşmakta ve bu durum kişilik haklarının ihlâl edilmesi tehlikesini önemli ölçüde artırmaktadır. Hasırcı (n 142) 457-458; Bu ihtimal, öğretilde yasağın işlevsiz hâle gelebileceği şeklinde ifade edilmektedir. Zira mahkeme bir duruşmayı çevrim içi veya telefon aracılığıyla zaten kamuya açık biçimde yayımlamışsa, bunun doğal sonucu olarak kayda da izin verilmiş sayılmalıdır. Ancak hâkim, yapılacak kaydın gerçek ve somut bir zarara yol açacağını ortaya koyma zorunluluğuyla yoluma gidebilmelidir. Başka bir anlatımla, kayda itiraz eden taraflar, duruşma mahkemece zaten yayınlanmış olmasına rağmen, ek bir kayıt alınmasının kendi mahremiyetlerini veya adil yargılanma haklarını ihlâl edeceğini inandırıcı biçimde ortaya koymakla yükümlü olmalıdır. Bultman (n 84) 117; Böyle bir modelde, basın-yayın organlarının aracılığına gerek olmaksızın kamunun yargılamayı doğrudan takip edebilmesi mümkün olacağından, klasik anlamın ötesine geçen “genişletilmiş bir aleniyet” anlayışının doğabileceği ifade edilmektedir. Kurt Konca (n 1) 170; Böyle bir durumda ya aleniyetin tamamen kaldırılması gerekir ki bu seçenek özellikle AİHS m. 6 ile uyumluluk bakımından ciddi tereddütler doğurabilir; ya internet ortamında gecikmeli bir yayın yapılması, ya da mahkeme binasında duruşmanın izlenebileceği özel bir izleyici odasına aktarım sağlanması gibi ara çözümler gündeme gelebilir. Musielak, Voit und Stadler (n 42) ZPO § 128a, Rn. 1.

¹⁵³ Yargıtay HGK. 2017/1575 E., 2018/672 K., 04.04.2018 T. ;”Başka bir deyişle, silahların eşitliği ilkesi, davanın taraflarından birini diğeri karşısında avantajlı bir duruma düşürmeyecek şekilde her iki tarafın deliller de dâhil olmak üzere, iddia ve savunmasını ortaya koymak için makul bir olanağa sahip olması, tarafların denge içinde olması demektir”.

Bu değerlendirmeler ışığında, Türkiye’de hâlihazırda uygulanan “duruşma salonunun içinden ses ve görüntünün aktarılması yöntemiyle gerçekleştirilen elektronik duruşmaların” öğretide diğer elektronik duruşma modellerine kıyasla; kişilik hakları, kişisel verilerin korunması ve güvenlik risklerinin yönetilebilirliği bakımından en uygun yöntem olduğu ifade edilmektedir¹⁵⁴. E-duruşmaların dijital ortamda uygulanma biçimleri arasında risk yoğunluğu bakımından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bağlantının kontrolsüz biçimde kamuya açılması veya duruşmaların canlı yayın formatında geniş bir izleyici kitlesine sunulması, kayıt ve yayın yasağı ile kişilik hakları bakımından yüksek düzeyde risk üretmektedir. Buna karşılık mahkeme salonu merkezli ve denetimin mahkeme uhdesinde kaldığı elektronik aktarım modeli, bu riskleri tamamen ortadan kaldırmasa da görece daha yönetilebilir bir çerçeve sunmaktadır. Ka-naatimizce, e-duruşma uygulamasının gelecekte yaygınlaşması söz konusu olacaksa, usûl güvenceleri ve yargılamanın selameti bakımından en az risk barındıran bu modelin esas alınması daha ölçülü bir yaklaşım olacaktır.

6. Mevzuatımızda Ses ve Görüntü Kaydı ile Yayın Yasağına İlişkin Düzenlemelerin Dijital Çağ Açısından Değerlendirilmesi ve Reform İhtiyacı

E-duruşmaların hukukumuzda dâhil edilmesindeki temel amaç hem yargılama giderlerini hem de tarafların zaman ve maliyet yükünü azaltmak olup¹⁵⁵ bu yönüyle dijitalleşme, yargılama sürecinde usûl ekonomisi ilkesinin gerçekleştirilmesi bakımından son derece etkili bir araçtır¹⁵⁶. Bununla birlikte duruşmanın özel mekânlardan izlenmesi, yasağın fiilen denetlenmesini güçleştirmekte ve hukuka aykırı gizli kayıt ve yayın ihtimalini canlı tutmaktadır¹⁵⁷. Ancak bu risk, e-duruşmayı hukuken geçersiz kılmaz; kanun koyucu düzenlemeyi bu ihtimali bilerek kabul etmiş, geçerliliği bu riskin yokluğuna bağlamamıştır¹⁵⁸. Dijitalleşme kaçınılmaz biçimde ilerlerken, usûl güvencelerinin korunması için mevzuatın teknolojik ve sosyal gelişmelere paralel biçimde güncellenmesi devletin pozitif yükümlülükleri kapsamında değerlendirilmelidir¹⁵⁹.

¹⁵⁴ Hasırcı (n 142) 458.

¹⁵⁵ Sieweke (n 79) 1218.

¹⁵⁶ Knol Radoja and Sago (n 2) 430; Mıdık (n 48) 632; Pekcanitez, Atalay ve Özkes (n 52) 275.

¹⁵⁷ Schultzky (n 112) 318.

¹⁵⁸ Sieweke (n 79) 1218.

¹⁵⁹ Muhammet Özkes ‘Dijital Çağda Yargılamanın Geleceği, Adalet Erişim ve Yargılama İlkelerine Genel Bakış’ iç Serkan Kaya vd. (edr), *Medeni Yargıda Dijitalleşmenin Etikleri* (On iki Levha Yayınları 2025) 101; Mıdık (n 48) 650; Güzel (n 50) 11. Bu çerçevede yargılamanın ciddiyeti, düzeni ve güvenilirliği gibi duruşmalara özgü özel nitelikler e-duruşmalarda da korunabilir; ancak bunun sağlanması, elektronik yöntemin uygun biçimde yapılandırılmasına ve yeterli güvencelerle desteklenmesine bağlıdır. Roller (n 7) 488.

Öğretide yüz yüze duruşmanın temel model olarak korunması gerektiği belirtilmekteyse de¹⁶⁰ kanaatimizce teknolojik gelişmeler karşısında fiziki duruşmanın mutlak biçimde tek “esas yöntem” olarak konumlandırılması isabetli değildir. E-duruşmanın kontrolsüz özel mekânlardan yürütülmesi yerine bağlantının denetlenebilir ve kurumsal bir altyapı üzerinden gerçekleştirilmesi daha dengeli bir çözüm sunar; özellikle delil ikamesine ilişkin hassas aşamalarda katılımın resmi mekânlar üzerinden sağlanması dış müdahale ve gizli kayıt risklerini azaltmaya elverişlidir. Bu çerçevede ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı, kişilik hakları ve özel hayatın korunması bakımından sıkı biçimde uygulanmalı; kapsamı yalnızca “yayın kastı” bulunan hâllerle daraltılmamalı, duruşma sırasında yapılan her türlü kayıt fiilini kapsayacak şekilde anlaşılmalıdır. E-duruşmada ise katılımcıların kontrolsüz özel mekânlardan bağlantı kurması yasağın fiili etkinliğini zayıflatabildiğinden, özellikle delil ikamesine ilişkin aşamalarda bağlantının denetlenebilir resmî noktalardan gerçekleştirilmesine yönelik açık usulî düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır; aksi hâlde yasağın normatif varlığı korunmakla birlikte fiili etkinliği zayıflayacaktır.

a. Kanun-Yönetmelik İlişisinin Yeniden Kurgulanması Gerekliği

Hukukumuzda, 7251 sayılı Kanun değişikliği ile HMK m. 149’da e-duruşma kurumunun yasal dayanağı güçlendirilmiş olmakla birlikte, söz konusu düzenlemenin hâlen sınırlı bir kapsamda kaldığı ve uygulamaya ilişkin ayrıntılı çerçeveyi sunmaktan uzak olduğu görülmektedir¹⁶¹. Benzer şekilde, HMK m. 153’te yer alan kayıt ve yayın yasağına ilişkin hükümlerin de dijital duruşmaların ortaya çıkardığı yeni riskleri karşılayacak açıklık ve kapsamda düzenlendiğini söylemek güçtür. Oysa teknolojik gelişmeler karşısında kanunların statik kalması değil, ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara paralel biçimde güncellenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, gerek e-duruşma usulüne gerekse kayıt ve yayın yasağına ilişkin düzenlemelerin yeniden ele alınması zorunlu hâle gelmiştir. Nitekim bu alanlarda yalnızca alt düzenlemelere veya idari uygulamalara dayanılması yeterli olmayıp, hukuki güvenliğin sağlanabilmesi için çerçevenin kanun düzeyinde açık, öngörülebilir ve bağlayıcı hükümlerle belirlenmesi gerekir¹⁶².

¹⁶⁰ Akkan ve Kazmaz Tepe (n 48) 515. Zira kamusal algıda mahkeme duruşmasının ilk çağrıştırdığı formun fiziki duruşma olması, yargılamanın otoritesi ve saygınlığı bakımından önemlidir; elektronik yöntem ancak tamamlayıcı bir seçenek olarak görülmelidir. Roller (n 7) 488. Her uyumsuzluk bakımından dijital yöntemin uygun olmayabileceği de göz ardı edilmemelidir. Özekes, Pekantez (n 2) 2186. Her somut olayda, e-duruşma yoluyla duruşma yapılmasına engel oluşturabilecek özel sebepler bulunup bulunmadığının değerlendirilmesi gerekir. Weber-Stecher (n 116) 708.

¹⁶¹ Işık (n 44) 1430.

¹⁶² ibid 1431; Güzel (n 50) 30; Özekes, (n 159) 103.

b. Taraf Rızası ve Hâkimin Takdir Yetkisi Bakımından Düzenleme İhtiyacı

Mukayeseli hukukta, mahkeme e-duruşma yöntemini uygun görse dahi, bu usûlün uygulanabilmesi tarafların açık rızasına bağlanmakta; taraflardan birinin herhangi bir gerekçeyle karşı çıkması hâlinde duruşma fiziki ortamda gerçekleştirilmektedir¹⁶³. Türk hukukunda ise e-duruşma yapılması için taraflardan yalnızca birinin talebi yeterli görülmüş, bu talebin kabulü veya reddi tamamen hâkimin takdirine bırakılmıştır (HMK m. 149/1). Bu düzenleme, e-duruşmanın uygulanabilirliğini artırma potansiyeli taşısa da taraflar arasındaki usûlî dengeyi zedeleyebileceği ve eşitlik, doğrudanlık ile alenîyet ilkeleri bakımından sakıncalar doğurabileceği gerekçesiyle eleştiriye açıktır¹⁶⁴.

Öğretide bir görüşe göre, taraflardan birinin videokonferans yöntemiyle duruşmaya katılma talebinde bulunması hâlinde mahkeme, kural olarak bu talebi kabul etmeli; hâkime tanınan yetki, geniş bir serbestlik değil, somut olayın koşullarıyla sınırlı bir takdir yetkisi olarak anlaşılmalıdır¹⁶⁵. Bu yaklaşıma göre talebin reddi, ancak video duruşmayı haklı kılan sebeplerin açıkça ağır bastığı istisnai hâllerde mümkündür¹⁶⁶. Buna karşılık diğer bir görüş, e-duruşmanın doğurduğu riskler nedeniyle bu yöntemin kullanılmasının sırf taraf rızasına bağlanmasını isabetli bulmamaktadır¹⁶⁷.

Kanaatimizce, e-duruşmanın taşıdığı kişisel veri güvenliği ve gizli kayıt riskleri dikkate alındığında, bu usûlün yalnızca tek tarafın rızasına dayanılarak uygulanması isabetli değildir. Nitekim İsviçre hukukunda da videokonferans yöntemiyle duruşma yapılmasına ilişkin karar, gerekli koşullar sağlansa dahi, kapsamı ve uygulanma biçimiyle birlikte mahkemenin takdir yetkisi içinde de-

¹⁶³ Janis Matthys und André Santen, 'Technische Störungen bei der Durchführung von Videokonferenzen in Zivilverfahren' *Anwaltsrevue* 2025, 133, 134.

¹⁶⁴ Işık, Türk hukukunda 7251 sayılı Kanunla değiştirilen HMK m. 149 da İsviçre ZPO'da olduğu gibi "üstün kamusal veya özel menfaatin bulunmaması" şeklinde bir şartın öngörülmediğini; hükmün, taraflardan yalnızca birinin talebini yeterli sayarak mahkemenin bu talebi kabul etmesi hâlinde ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılmasına imkân tanıdığını belirterek, İsviçre ZPO'da dijital yargılama araçlarının kullanımını sınırlayan bu menfaat dengesi ve denetimi yaklaşımının temel hakların korunması açısından önemli bir güvence sunduğu bu nedenle Türk hukukunda da HMK m. 149'a taraf iradesinin yanı sıra üstün gelen kamusal veya özel menfaatlerin bulunmaması yönünde bir koşul eklenmesinin usûl güvencelerini güçlendireceğini ifade etmektedir. Bkz. Işık (n 44) 1432. Tarafların rızasının bulunması gerekliliği ile alenîyet ve doğrudanlık ilkelerinin zedelenebileceğine ilişkin eleştiriler için bkz. Pekcanitez, Atalay ve Özkes (n 52) 277-278.

¹⁶⁵ MüKoZPO/ Fritsche (n 42) ZPO § 128a, Rn. 7. Taraflardan birinin yargılamayı bütünüyle dijital ortamda yürütmesine karşın diğerinin kağıt temelli usulleri tercih etmesi yahut yargılama sürecinin farklı aşamalarında dijital ve fiziksel yöntemler arasında serbestçe geçiş yapılması hâlinde, dijitalleşmeden beklenen verim ve uyumun büyük ölçüde zedeleneyeceği açıktır. Midık (n 48) 633.

¹⁶⁶ MüKoZPO/ Fritsche (n 42) ZPO § 128a, Rn. 7.

¹⁶⁷ Domej (n 112) 493.

ğerlendirilmektedir¹⁶⁸. Bu yaklaşım, elektronik araçların kullanımında sürecin nihai yönetiminin mahkemeye ait olduğunu kabul etmektedir¹⁶⁹. Özellikle taraflardan birinin somut gerekçelere dayanarak e-duruşmaya rıza göstermemesi veya yöntemin gizliliği ya da sağlıklı yürütülmesine ilişkin makul tereddütleri ileri sürmesi hâlinde, mahkemenin buna rağmen elektronik yöntemi tercih etmesi, hukuki dinlenilme hakkı ve adil yargılanma güvenceleri bakımından sakıncalar doğurabilir¹⁷⁰. Bu nedenle, e-duruşmaya başvurulup başvurulmayacağı hususunda nihai takdir yetkisinin mahkemede kalması¹⁷¹; ancak ön koşul olarak e-duruşmanın uygulanabilmesi için tüm tarafların rızasının aranacağı bir mevzuat değişikliğinin yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

c. Tarafların ve Katılımcıların Yükümlülüklerinin Açıkça Düzenlenmesi Gerekliliği

E-duruşmaların uygulamada yaygınlaşmasıyla birlikte, her ne kadar taraflar sisteme giriş sırasında kayıt ve yayın yasağına ilişkin bir beyan vermekteyse de üçüncü kişilerin fiilen bu sürece dâhil olmayacağını veya elektronik ortamda yetkisiz erişim sağlamayacağını mutlak surette garanti edilebildiğini söylemek güçtür. Nitekim mukayeseli hukukta bu risk, İsviçre’de yürürlükte bulunan VEMZ’in 6. maddesinde açık davranış kuralları öngörülerek karşılanmaya çalışılmış; katılımcıların yetkisiz üçüncü kişilere erişim imkânı sağlamaları ile ses ve görüntü kaydı almaları açıkça yasaklanarak veri koruma ve bilgi güvenliği hedeflenmiştir. Türk hukukunda da dijitalleşmenin ulaştığı aşama dikkate alındığında, uzun vadede bu güvencelerin kanun düzeyinde düzenlenmesi gerektiği açıktır. Ancak geçiş sürecinde, ilk adım olarak e-duruşmaya ilişkin mevcut Yönetmeliğin kapsamının genişletilmesi ve taraflar ile diğer katılımcıların elektronik duruşmalara yetkisiz üçüncü kişilerin erişimini sağlamalarının açıkça yasaklandığının düzenlenmesi, kişisel verilerin korunması ve yargılamanın güvenilirliği bakımından zorunlu görünmektedir.

¹⁶⁸ Matthys und Santen (n 163) 134.

¹⁶⁹ ibid 134.

¹⁷⁰ Özkes, Pekcanitez Usûl (n 2) 2186.

¹⁷¹ Roller (n 7) 486. Uygulamada taraflar, dilekçelerinde karşı tarafça ileri sürülen vakia ve delilleri çoğunlukla açıkça kabul etmediklerini belirtmektedir. Bu tür karşıt menfaatlerin belirgin olduğu bir uyumsuzluk ortamında, tarafların kendi iradeleriyle karşı tarafın delillerinin toplanmasını veya tanık ile uzman beyanlarının alınmasını kolaylaştırabilecek uzaktan bağlantı yöntemlerine başvurmayı talep etmeleri pek mümkün görünmemektedir. Zira yargılamada her iki tarafın da temel amacı, uyumsuzluğun kendi lehlerine sonuçlanmasını sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda tarafların, karşı tarafın delil ikamesini güçlendirme ihtimali bulunan yöntemlere gönüllü olarak başvurmakta çekimser davranmaları olağan bir durumdur. Gayretli Aydın (n 6) 2115.

d. Kayıt ve Yayın Yasağının İhlâlinin Tespiti ve Usulî Sonuçlarının Açıkça Düzenlenmesi Gerekliği

HMK m. 153 kayıt ve yayın yasağını düzenlemekte ve ihlâl hâlinde disiplin ile ceza yaptırımlarına atıf yapmaktadır. Bununla birlikte, yasağın e-duruşma ortamında ihlâli hâlinde izlenecek usûl ve bu ihlâlin yargılamanın seyri üzerindeki etkileri kanun düzeyinde açıkça belirlenmiş değildir. Özellikle ihlâl şüphesinin ortaya çıkması hâlinde hâkimin hangi usulî adımları atacağı, ihlâlin nasıl tespit edileceği ve ihlâl öncesinde alınan beyanların akıbetinin ne olacağı hususlarında sistematik bir düzenlemenin bulunmaması, dijital yargılamada öngörülebilirliği zayıflatmaktadır.

İhlâl hâlinde başvurulabilecek tedbirlerin yalnızca disiplin yaptırımlarıyla sınırlı görülmesi yeterli değildir. Bu çerçevede, ihlâl şüphesi doğduğunda hâkimin yargılamanın sevk ve idaresine ilişkin yetkileri açık biçimde somutlaştırılmalıdır. Hâkimin bağlantıyı askıya alabilmesi veya kesebilmesi, ihlâl şüphesi bulunan katılımcıyı sistemden çıkarabilmesi, duruşmaya ara verebilmesi yahut gerekli görmesi hâlinde celseyi erteleyebilmesi kanun düzeyinde açıkça düzenlenmelidir. Dijital ortamda düzenin korunması, bu yetkilerin açık ve tereddüde yer bırakmayacak şekilde tanımlanmasını zorunlu kılmaktadır.

Bununla birlikte ihlâlin tespiti yalnızca hâkimin anlık gözlemiyle sınırlı bırakılmamalıdır. Mevcut düzenlemede e-duruşmaların ancak “yargılamanın zorunlu kıldığı hâllerde” kayıt altına alınabilmesi, ihlâl iddiasının sonradan objektif biçimde incelenmesini çoğu durumda güçleştirmektedir. Ancak dijital yargılamada denetlenebilirlik ihtiyacı, her duruşmanın sürekli ve sınırsız biçimde kaydedilmesini de zorunlu kılmamaktadır. Kanaatimizce burada çözüm, her e-duruşmanın sistematik biçimde kayda alınması değil; ihlâl şüphesinin ortaya çıkması hâlinde veya delil ikamesine ilişkin güvenilirliği doğrudan etkileyen hassas aşamalarda, hâkimin kararıyla sınırlı ve amaca özgü bir teknik kayıt imkânının tanınmasıdır. Özellikle tanık beyanı, bilirkişi açıklaması veya tarafın açıklama ve ispat hakkını doğrudan ilgilendiren işlemler bakımından, beyanın oluşum koşullarının gerektiğinde denetlenebilmesine imkân sağlayacak ölçüde kontrollü kayıt alınabilmesi, yasağın fiili etkinliği ile delil güvenliği arasındaki dengeyi güçlendirebilir. Böyle bir model, kayıt yasağının özünü zedelemeksizin ihlâl iddialarının soyut kalmasını önleyecek asgari bir denetlenebilirlik zemini sağlayabilir.

İhlâlin delil ikamesine ilişkin bir aşamada meydana gelmesi durumunda alınan beyanın güvenilirliğini etkileyip etkilemediği ayrıca değerlendirilmelidir. Kayıt ve yayın yasağının ihlâli kural olarak beyanı kendiliğinden hükümsüz

kılmaz; ancak beyanın serbest irade ile oluşup oluşmadığı ve üçüncü kişilerin müdahalesine maruz kalıp kalmadığı somut olayda tartışılmalıdır. Makul bir şüphe bulunması hâlinde yeniden dinleme yoluna gidilebilmeli; ihlâlin delilin güvenilirliğini zedelediği ölçüde delilin takdiri değeri buna göre belirlenmelidir. Bu değerlendirme, delil serbestisi ilkesi çerçevesinde hâkimin takdir yetkisi içinde yapılmakla birlikte, tarafların usûl güvencelerini zedeleyecek ölçüde keyfi bir alan olarak bırakılamaz.

İhlâl iddiasının tespit sürecinin tutanağa bağlanması ve taraflara bu hususta açıklama yapma imkânı tanınması usulî akış bakımından zorunludur. İhlâlin varlığına veya usulî sonuçlarına ilişkin hâkimin vereceği ara karar, kural olarak bağımsız bir kanun yoluna konu olamasa da gerekçeli olarak tesis edilmeli ve nihai kararın kanun yolu incelemesinde etkili biçimde denetlenebilir olmalıdır. Özellikle ihlâlin delilin güvenilirliğini veya tarafların açıklama ve ispat hakkını etkilediği durumlarda, ara kararın gerekçesinin açık ve denetime elverişli olması hukuki dinlenilme hakkının bir gereğidir. Zira ihlâl tespiti, delilin akıbetini ve yargılamanın seyrini doğrudan etkileyebilecek niteliktedir.

Öte yandan hâkimin açık bir usûl riskine rağmen gerekli müdahalede bulunmaksızın yargılamayı sürdürmesi ve ihlâl şüphesi altındaki bir beyana dayanarak hüküm kurması hâlinde, mesele yalnızca takdiri delil değerlendirmesi sınırında kalmayabilir. Böyle bir durumda tarafın açıklama ve ispat hakkının fiilen sınırlanıp sınırlanmadığı, hukuki dinlenilme hakkı ve silahların eşitliği ilkesi çerçevesinde ayrıca incelenmelidir. Bu nedenle ihlâlin usulî sonuçları, disiplin yaptırımı ile sınırlı olmayıp, hükmün maddi temelini ve kanun yolu denetimini etkileyebilecek boyutlar taşımaktadır.

Sonuç olarak, kayıt ve yayın yasağının e-duruşma ortamında ihlâli yalnızca yaptırıma konu bir davranış olarak değil; yargılamanın usulî akışını ve delil güvenilirliğini etkileyebilecek bir olgu olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle yasağın dijital ortamda uygulanmasına ilişkin esasların kanun düzeyinde açık, öngörülebilir ve denetlenebilir biçimde belirlenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede özellikle hâkimin müdahale yetkisinin kapsamı, ihlâlin tespiti usulü, bu konuda verilecek ara kararın gerekçelendirilmesi gereği, ihlâlin delillerin değerlendirmesi üzerindeki etkisi ile kayıt ve yayın yasağına hangi sınırlı hâllerde istisna alanı tanınabileceği açıkça düzenlenmelidir. Aksi hâlde normatif olarak varlığını sürdüren yasağın, dijital yargılama pratiğinde fiilî etkinliğini zayıflatma ve sembolik bir düzenlemeye dönüşme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

SONUÇ

Duruşmaların alenîyeti ilkesi, yargısal faaliyetin şeffaflığını ve denetlenebilirliğini güvence altına alan temel bir usûl güvencesidir. Ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağı ise bu ilkenin istisnası değil; dijital ortamda ölçsüz çoğaltılabilirlik ve kontrolsüz yayılım riskine karşı alenîyet ile kişilik hakları arasında denge kuran tamamlayıcı bir mekanizmadır. Özellikle e-duruşmaların yaygınlaşmasıyla birlikte yasağın fiili etkinliği, klasik duruşma düzeni araçlarıyla sağlanamayacak yeni risk alanlarıyla karşı karşıya kalmıştır.

E-duruşmanın hukukumuza kazandırılmasındaki temel amaç usûl ekonomisini gerçekleştirmek olmakla birlikte, dijitalleşmenin doğurduğu yapısal riskler karşısında mevcut mevzuatın güncellenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, kanun-yönetmelik ilişkisinin yeniden kurgulanması; kayıt ve yayın yasağı ile e-duruşma usûlünün temel çerçevesinin kanun düzeyinde açık, öngörülebilir ve bağlayıcı hükümlerle belirlenmesi zorunludur. Salt alt düzenlemelere bırakılan bir alan, dijital yargılamada hukuk güvenliğini sağlamaya elverişli değildir.

Taraf rızası ve hâkimin takdir yetkisi bakımından da mevcut düzenleme yeniden değerlendirilmelidir. E-duruşmanın yalnızca tek tarafın talebi üzerine ve hâkimin geniş takdir yetkisi çerçevesinde uygulanabilmesi, usûlî denge ve adil yargılanma güvenceleri bakımından sakıncalar doğurabilir. Özellikle taraflardan birinin somut gerekçelerle e-duruşmaya itiraz etmesi hâlinde, mahkemenin bu itirazı dikkate alarak karar vermesi; takdir yetkisinin sınırlarının kanun düzeyinde belirlenmesi ve gerekçelendirme yükümlülüğünün altının çizilmesi gerekir.

Bunun yanında tarafların ve diğer katılımcıların yükümlülüklerinin açıkça düzenlenmesi, dijital yargılamada kişisel verilerin korunması ve yargılamanın güvenilirliği bakımından önem taşımaktadır. Yetkisiz üçüncü kişilerin erişiminin sağlanmaması, kayıt ve yayın yasağına uyulması ve veri güvenliğine ilişkin davranış kurallarının kanun veya en azından açık ve bağlayıcı düzenlemelerle belirlenmesi, yasağın fiili etkinliğini güçlendirecek temel güvencelerdendir.

En kritik ihtiyaç ise kayıt ve yayın yasağının ihlâlî hâlinde izlenecek usûlün açık biçimde düzenlenmesidir. İhlâl şüphesi doğduğunda hâkimin bağlantıyı askıya alma, katılımcıyı sistemden çıkarma, duruşmaya ara verme veya celseyi erteleme gibi müdahale yetkilerinin somutlaştırılması; ihlâl iddiasının tutanağa bağlanması ve bu konuda verilecek ara kararın gerekçeli olarak tesisinin zorunlu tutulması gerekir.

Özellikle delil ikamesine ilişkin hassas aşamalarda gerçekleşen ihlaller bakımından, alınan beyanın serbest irade ile oluşup oluşmadığının somut olarak değerlendirilmesi; gerekli hâllerde yeniden dinleme yoluna gidilmesi veya delilin takdiri değerinin buna göre belirlenmesi mümkün olmalıdır. Bu çerçevede, her e-duruşmanın sürekli biçimde kaydedilmesi yerine; ihlâl şüphesinin ortaya çıktığı veya delil güvenilirliğini doğrudan etkileyen işlemlerin söz konusu olduğu hâllerde, hâkimin kararıyla sınırlı ve amaca özgü teknik kayıt alınabilmesine imkân tanıyan bir model, kayıt yasağının özünü zedelemeksizin denetlenebilirliği güçlendirebilir.

Sonuç olarak mesele, e-duruşmanın benimsenip benimsenmemesi değil; dijital yargılamada usûl güvencelerinin hangi araçlarla korunacağıdır. Ses ve görüntü kaydı ile yayın yasağının etkinliği, ancak normun kapsamı, uygulanma şartları, ihlâlin tespiti ve usulî sonuçlarının açık biçimde düzenlenmesiyle sürdürülebilir. Aksi hâlde yasağın normatif varlığı korunmakla birlikte fiili etkinliği zayıflayacak; delil güvenilirliği, silahların eşitliği ve hukuki dinlenilme hakkı bakımından yeni sorun alanları ortaya çıkacaktır.

KAYNAKÇA

- Akkan M, Kazmaz Tepe B, ‘Medenî Usûl Hukukunda Yargılamaya Genel Bakış ve İlkeler Konusundaki Gelişim’, iç Hakan Pekcanıtez, Muhammet Özekes (edr), Cumhuriyetin 100. Yılında Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukumuzun Gelişim ve Değişim Süreci (On İki Levha Yayıncılık 2023) 461-523.
- Aktepe Artık S, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Medenî Usûl Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı (Seçkin Yayıncılık 2014).
- Arslan A S, ‘Ses ve Görüntü Nakli Yolu ile Duruşma ve Uygulamasının Değerlendirilmesi’ (2023) 2 (71) Adalet Dergisi 739-767.
- Arslan A S, E-Duruşma Hukuk Yargılamasında Videokonferans Yöntemi (HMK M. 149) (On İki Levha Yayıncılık 2023) (E-Duruşma).
- Artantaş G, ‘Duruşmanın Alenîyeti İlkesi ve Sınırlandırılması’ (2022) 71(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 413-436.
- Aşık İ, ‘Alman Hukukunda Dolaylı Alenîyete İlişkin Gelişmeler ve Düşünceler’ (2017) 13 (38) MİHDER 718-758.
- Atalı M, Ermenek İ ve Erdoğan E, Medenî Usûl Hukuku (7. Bs., Yetkin Yayınları 2024).
- Aydemir D, ‘Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunundan Hukuk Muhakemeleri Kanununa Kanun Değişikliklerine İlişkin Değerlendirme’ (2021) 17 (50) MİHDER 887-992.
- Brunner A, Schwander I, und Vischer M (eds) Schweizerische Zivilprozessordnung ZPO Kommentar (3. Aufl, DIKE 2024) [Brunner, Schwander, Vischer/ Bölüm Yazarı]
- Budak A C ve Karaaslan V, Medenî Usûl Hukuku (8. Bs., Filiz Kitabevi 2024).
- Bultman M, ‘Recording Virtual Justice: Cameras in the Digital Courtroom’ (2021-2022) 90 Fordham Law Review Online 103-118.
- Cottier M, und Cécile Crevoisier, ‘Digitalisierung der Familienjustiz’ in Roland Fankhauser and Andrea Büchler (eds), Elfte Schweizer FamilienrechtTage (1. Aufl. Stämpfli Verlag AG 2025).
- Çiftçi P, ‘Özel Hayatın Korunması Menfaati Kapsamında Medeni Yargılamada Alenîyet İlkesinin Sınırlandırılması’ (2018) 20 (2) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 159-189.
- Domej T, ‘Videokonferenzen im Zivilprozess’ (2022) 11-12 Anwaltsrevue 486- 493.
- ‘E-Duruşma 81 İlde 5185 Hukuk Mahkemesinde Uygulanıyor’ (E-Duruşma Bilgilendirme, 3 Ocak 2025) <<https://edurusmabilgi.adalet.gov.tr/e-durusma-81-ilde-5185-hukuk-mahkemesinde-uygulaniyor>> Erişim Tarihi 25 Aralık 2025
- Epping V, and Christian Hillgruber (Hrsg), BeckOK Grundgesetz (63. Aufl., C H Beck 2025).

- Francken J P, Eberhard Natter und Betina Rieker, ‘Neuregelung der ret Videokonferenztechnik in der Arbeitsgerichtsbarkeit’ NZA 2024, 937-946.
- Gayretli Aydın S, ‘Medeni Yargılama Hukukunda Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşmaya Katılma’ iç Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan (2017) 19 DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 2101-2126.
- Guyan P, ‘Art 170a ZPO - Einvernahme mittels Videokonferenz’ (2025) 69 Schweizerische Zeitschrift für Zivilprozess- und Zwangsvollstreckungsrecht (ZZZ) 13-24.
- Güzel F, Medenî Usûl Hukukunda Ses ve Görüntünün Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası (E-Duruşma) (Filiz Yayınevi 2024).
- Hasırcı H, ‘Medeni Yargılama Hukukunda Elektronik Duruşmalarda Alenîyetin Sağlanması’ (2023) 56 Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 449-464.
- Heinzmann M, und Francesco Trezzini, ‘Verhandlung per Videokonferenz’ in Florian Eichel, Christoph Hurni und Alexander R Markus (eds), Zehn Jahre ZPO - Zwischenstand und Perspektive: Tagung zu Ehren von Jürgen Brönnimann (Stämpfli Verlag AG 2022) 81-95.
- Işık S, ‘Dijitalleşen Yargılama Süreci: İsviçre ZPO 2025 Revizyonu ve 6100 Sayılı HMK’da e-Duruşma Uygulamalarının Geleceği’ (2025) 10(2) İMHFD 1395-1449.
- Kale S, ‘Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası (HMK m.149)’ (2013) 9(25) MİHDER 141-155.
- Karabel E G, ve Dilek Aydemir, ‘medenî usûl Hukukunda Yargılamanın Hızlandırılması ve Adalet Erişim Hakkı Bakımından Çevrimiçi Yargılama ve Yapay Zekanın Kullanımı’ (2023) 29(1) MÜHF-HAD 530-573.
- Knol Radoja K, and Dinka Sago, ‘Transparency of Civil Proceedings in the Digital Age’ (2025) 9 ECLIC 429-452.
- Koç E, ‘Duruşma Tatbikatında Alenîyet iç Serkan Kaya vd. (edr), Medeni Yargıda Dijitalleşmenin Etkileri (On İki Levha Yayınları 2025) 135-138.
- Kurt Konca N, Medenî Usûl Hukukunda Alenîyet İlkesi (Adalet Yayınevi 2009).
- Kuru B, Hukuk Muhakemeleri Usulü, Cilt 1-6 (Demir Demir Yayıncılık 2001).
- Matthys J, und André Santen, ‘Technische Störungen bei der Durchführung von Videokonferenzen in Zivilverfahren’ Anwaltsrevue 2025, 133-136.
- Mıdık B, ‘Medeni Yargıda E-Duruşma Pilot Uygulaması ve Yargının Elektronik Dönüşümü Üzerine Bazı Düşünceler’ (Lexpera Blog, 3 Aralık 2025) <<https://blog.lexpera.com.tr/medeni-yargida-e-durusma-pilot-uygulamasi-ve-yarginin-elektronik-donusumu-uzerine-bazi-dusunceler>>Erişim Tarihi 18 Aralık 2025.
- Mıdık B, ‘Redesigning The Turkish Civil Litigation System in the Light of Online Dispute Resolution (ODR)’ (2025) 29(1) EBYÜ-HFD 599-660.
- Musielak H, und Wolfgang Voit, Zivilprozessordnung (22. Aufl. Franz Vahlen 2025).

- Neumann S, ‘Allgemeines und Verfahrensgrundsätze’ in Ulrich Karpenstein, Markus Tobias Kotzur, Johann Justus Vasel, (eds), Handbuch Rechtsschutz in der Europäischen Union (4. Aufl., C H Beck 2024).
- Özekes M, ‘Dijital Çağda Yargılamanın Geleceği, Adalet Erişim ve Yargılama İlkelere Genel Bakış’ iç Serkan Kaya vd. (edr), Medeni Yargıda Dijitalleşmenin Etkileri (On İki Levha Yayınları 2025) 101-114.
- Öztek S, ‘Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Aleniyet İlkesine İlişkin 28 İnci Maddesi ile Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla veya Başka Yerde Duruşma İcrasına İlişkin 149 Uncu Maddesinde 7251 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Hakkında Bazı Düşünceler’ (2021) 66 Adalet Dergisi 641-665.
- Öztek S, Sema Taşpınar Ayvaz ve Serdar Kale, ‘Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi’ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi’ (2020) 149 TBB Dergisi 77-152.
- Pekcanitez H, Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku (16. Bs., İstanbul 2025). [Yazar, Pekcanitez Usul]
- Pekcanitez H, Oğuz Atalay ve Muhammet Özkes, ‘Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair 7251 Sayılı Kanun Hakkında Değerlendirme’ (2020) 150 TBB Dergisi 247-299.
- Pekcanitez H, ‘Medenî Usûl Hukukunda Aleniyet İlkesi’ iç Kemal Yazgan ve Tamer Doğan (edr), Yargı Reformu 2000 Sempozyum (İzmir Barosu Yayınları 2000) 408-427.
- Rauscher T, und Wolfgang Krüger, Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen (7. Aufl., C H Beck 2025).
- Roller S, ‘Dabei Sein, Ohne Dabei Zu Sein? - Kriterien Für Die Gestattung Einer Gerichtlichen Verhandlung Als Videokonferenz’ NZS 2022, 481-488.
- Sarısözen S, MedenîUsûl Hukukunda Duruşma Düzeni (HMK m.151) (Yetkin Yayınları 2023)
- Schultzky H, ‘Videokonferenzen im Zivilprozess’ NJW 2003, 313-318.
- Sieweke S, ‘Videoverhandlungen in der Verwaltungsgerichtsbarkeit - Ein Überblick zu Einsatzmöglichkeiten und rechtlichen Vorgaben’ NVwZ 2025, 1217-1224.
- Tanriver S, Medenî Usûl Hukuku (6. Bs., Yetkin Yayınları 2024).
- Weber-Stecher U, ‘Gerichtsverhandlungen mittels Videokonferenz?’ (2021) 56 Schweizerische Zeitschrift für Zivilprozess- und Zwangsvollstreckungsrecht 705-708.
- Wiśniewski T, ‘On Some of the Theoretical and Practical Problems Accompanying Remote Hearings in the Light of a Fair Civil Trial’ (2023) Krytyka Prawa 58-80.
- Yılmaz E, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi (4. Bs., Yetkin Yayınları 2021).